

Odnos depresivnosti, emocionalne regulacije adolescenata i emocionalne regulacije njihovih roditelja

Petrlić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:151281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Valentina Petrić

**Odnos depresivnosti, emocionalne regulacije adolescenata i emocionalne regulacije
njihovih roditelja**

Diplomski rad

Rijeka, 2022.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Valentina Petrić

**Odnos depresivnosti, emocionalne regulacije adolescenata i emocionalne regulacije
njihovih roditelja**

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivanka Živčić-Bećirević

Rijeka, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice Ivanke Živčić-Bećirević, prof. dr. sc.

Rijeka, rujan, 2022.

SAŽETAK

Adolescencija je razdoblje okarakterizirano izraženijom podložnošću pojavi osjećaja depresivnosti, a njena pojava se povezuje s temperamentom i emocionalnom regulacijom pojedinca, ali i karakteristikama roditeljske emocionalne regulacije. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati povezanost i spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i emocionalnoj regulaciji adolescenata, medijacijski efekt emocionalne regulacije na odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata, kao i moderacijsku ulogu emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata.

Uzorak ovog istraživanja činilo je ukupno 317 učenika gimnazije u dobi od 15 do 19 godina te 158 roditelja u dobi od 38 do 58 godina, pri čemu je svaki roditelj bio uparen sa svojim djetetom. Podaci su prikupljeni primjenom Skale emocionalne regulacije u roditeljstvu (REPS), Upitnika kognitivne emocionalne regulacije (CERQ-kraća verzija), Subskale depresivnosti DASS skale te subskale bihevioralno inhibicijskog sustava BIS/BAS skale. Rezultati istraživanja pokazuju da adolescentice doživljavaju više depresivnih simptoma, da imaju osjetljivije bihevioralno-inhibicijske sustave (BIS) te da su sklonije primjeni neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u odnosu na adolescente. Također, dobiveno je da su više razine depresivnosti adolescenata povezane s učestalijom primjenom neadaptivnih strategija i osjetljivijim BIS sustavom. Učestalija primjena neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata povezana je s višom osjetljivošću BIS sustava. Neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata značajan su medijator odnosa temperamenta i depresivnosti adolescenata, no medijacijski utjecaj je djelomičan, što sugerira djelovanje drugih faktora na ovaj odnos. Emocionalna regulacija adolescenata nije se pokazala statistički značajnim moderatorom odnosa emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata te se čini kako je adolescencija razdoblje traženja potpore i prilika za učenje van obiteljskog konteksta te oslanjanja na vanjske izvore podrške i informacija.

Dobiveni rezultati imaju značajne implikacije za edukaciju adolescenata i roditelja o adaptivnim strategijama regulacije te načinima prevencije potencijalnog razvoja depresivnih simptoma u adolescenciji koja je razdoblje puno izazova i životnih stresora.

Ključne riječi: depresivnost, temperament, emocionalna regulacija, adolescenti, roditelji

The relationship between adolescent depression, gender, temperament and emotion regulation and parent emotion regulation

ABSTRACT

Adolescence is a time of life characterised by greater susceptibility to development of the feeling of depression. Its occurrence is often connected to the temperament and emotion regulation of a person, but also to characteristics of their parents emotion regulation. The goal of this research was to examine the correlation and gender differences in depression, temperament and emotion regulation of adolescents, mediating effects of adolescent emotion regulation in the relationship of adolescent temperament and depression and, also, the moderating role of adolescent emotion regulation in the parent emotion regulation and adolescent depressive symptomatology relationship.

Sample in this study consisted of 317 students aged 15-19 and 158 parents aged 35-58. Each parent was paired up with their child. Data was collected via Regulating emotions in parenting scale (REPS), Cognitive emotion regulation questionnaire (CERQ-short), DASS subscale of depression and BIS/BAS behavioral inhibition system subscale. Results of this study show that adolescent girls experience more depressive symptoms, that they have more sensitive behavioral-inhibition system (BIS) and use more maladaptive emotion regulation strategies than male adolescents. Also, results show that higher levels of depression correlate with more common use of maladaptive emotion regulation strategies and higher sensitivity of BIS. More frequent use of maladaptive emotion regulation strategies correlated with higher BIS sensitivity. Maladaptive emotion regulation strategies were shown to be a significant mediator in the adolescent temperament and depression relationship. The mediating effect is only partial, which implies that other factors are at play in this relationship. Adolescent emotion regulation wasn't shown to be a significant moderator in parent emotion regulation and adolescent depression relationship. It seems that adolescence is a period of searching for support and learning opportunities outside of the family context and relying on external sources of support and information.

Results of this study have significant implications for education of adolescents and their parents on the topic of adaptive emotion regulation strategies and ways of preventing potential development of depressive symptomatology in adolescence, which is a period of many challenges and life stressors.

Key words: depression, temperament, emotion regulation, adolescents, parents

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
1.1.	Depresivnost.....	1
1.1.1.	Depresivnost u adolescenciji	1
1.1.2.	Spolne razlike u depresivnosti	2
1.1.	Emocionalna regulacija	3
1.2.1.	Spolne razlike u emocionalnoj regulaciji	5
1.2.2.	Emocionalna regulacija i depresivnost.....	5
1.2.3.	Emocionalna regulacija adolescenata i roditelja.....	6
1.3.	Temperament.....	8
1.3.1.	Temperament i depresivnost	8
1.3.2.	Temperament i emocionalna regulacija.....	9
1.4.	Ciljevi istraživanja	9
2.	PROBLEMI RADA I HIPOTEZE.....	11
2.1.	Problemi rada	11
2.2.	Hipoteze.....	11
3.	METODA.....	13
3.1.	Ispitanici.....	13
3.2.	Instrumentarij	13
3.2.1.	Upitnik općih podataka	13
3.2.2.	Skala emocionalne regulacije u roditeljstvu (REPS)	13
3.2.3.	Upitnik kognitivne emocionalne regulacije (CERQ)	16
3.2.4.	Skala depresivnosti (DASS).....	20
3.2.5.	BIS subskala (BIS/BAS skala)	20
3.3.	Postupak.....	21
4.	REZULTATI.....	22
4.1.	Spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata	22
4.2.	Povezanost depresivnosti, strategija emocionalne regulacije te temperamenta adolescenata	23
4.3.	Medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata	24

4.4.	Moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata	26
5.	RASPRAVA.....	31
5.1.	Spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata	31
5.2.	Povezanost depresivnosti, strategija emocionalne regulacije te temperamenta adolescenata	34
5.3.	Medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata	37
5.4.	Moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata	39
5.5.	Osvrt na probleme i hipoteze istraživanja	41
5.6.	Prednosti i ograničenja istraživanja	42
6.	ZAKLJUČAK	45
7.	LITERATURA.....	47

1. UVOD

1.1. Depresivnost

Depresivni poremećaji, prema DSM-V klasifikaciji, okarakterizirani su prisutnošću tužnog ili iritabilnog raspoloženja popraćenog osjećajem praznine te somatskim i kognitivnim promjenama koje značajno utječu na funkcioniranje pojedinca (APA, 2013). No, depresivnost kao emocionalno stanje žalosti i neraspoloženja nije dovoljan uvjet dijagnoze nekog od depresivnih poremećaja. Depresivnost može uključivati osjećaj umora, beznadnosti, gubitka energije, anhedonije, ali i promjene u uzorcima hranjenja i spavanja te teškoće koncentracije i donošenja odluka (APA, 2013; Vulić-Prtorić i Sorić, 2001). Većina ljudi tijekom životnog vijeka doživi osjećaj depresivnosti koji može biti vezan uz stresne životne događaje (npr. smrt bliske osobe) (Vulić-Prtorić i Sorić, 2001). Depresivne karakteristike pojedinaca se u istraživanjima povezuju s višim stupnjem neuroticizma i introverzije te nižim razinama samousmjerenosti i upornosti (Bensaeed i sur., 2014), a uz mnoge druge popratne čimbenike depresivnost može voditi smanjenju kvalitete života (Špehar, 2016).

1.1.1. Depresivnost u adolescenciji

Psihopatološke karakteristike pojedinaca, poput depresivnih i anksioznih poremećaja, poremećaja ličnosti, poremećaja hranjenja i zloupotrebe alkohola, iskazuju tendenciju rasta u adolescentnoj dobi (Nolen-Hoeksema, 2012). Adolescencija je razdoblje prijelaza u odraslu dob, koje sa sobom nosi niz promjena i stresora koji mogu potencirati razvoj depresivnih simptoma (Cyranowski i sur., 2000). Naime, pubertet i adolescencija popraćeni su brojnim tjelesnim, psihološkim i socijalnim promjenama. Javlja se sazrijevanje hormonalnih, neuralnih i kognitivnih sustava, a te promjene izazivaju nova emocionalna iskustva i doživljaje. Emocionalna iskustva su u adolescenata učestalija i intenzivnija nego u mlađih i odraslih pojedinaca (Larson i Lampman-Petratis, 1989), a ona se mogu vezati uz veću prevalenciju depresivnih simptoma u ovoj dobi (Silk i sur., 2006). Depresivna simptomatologija može ležati u višestrukim izvorima. Kao prvi se navode nasljedni, genetski faktori, obzirom da djeca roditelja koji imaju dijagnozu depresije imaju 3 do 4 puta veću vjerojatnost pojave depresije, u odnosu na djecu zdravih roditelja (Rice i sur., 2002). Nasljedni rizični faktori mogu djelovati direktno i indirektno kroz temperament, osobine ličnosti ili kogniciju (Thapar i sur., 2012). Nadalje, valja spomenuti i psihosocijalne rizične faktore poput okolinskih stresnih životnih događaja (npr. gubitak voljene osobe, ozljeda) ili istaknute različitosti u odnosu na standard

okoline (npr. tjelesno oboljenje, siromaštvo, obiteljski sukobi). Ovi faktori mogu, ali ne moraju voditi razvoju depresivnih simptoma, ovisno o vulnerabilnosti ili otpornosti pojedinca. Sukladno tome, naglašava se važnost interakcije gena i okoline u razvoju depresivnosti u adolescenata kao skupine podložne razvoju problema mentalnog zdravlja (Eaves i sur., 2003).

Compas i sur. (1993) u svojem istraživanju govore o prevalenciji depresije kao poremećaja, sindroma te skupa simptoma. Pritom, nešto manje od polovice adolescenata iskazuje neke simptome depresije. Od toga, otprilike 5% adolescenata je zadovoljilo uvjete za depresiju kao sindrom, a između 1 i 3% postiže kriterije dijagnoze depresije kao poremećaja. Depresija u adolescenciji predviđa široki raspon problema mentalnog zdravlja u odrasloj dobi, a depresivna epizoda tijekom ovog razdoblja postaje vjesnikom kasnijeg kroničnog poremećaja i niza problema psihosocijalne prilagodbe (Kubik i sur., 2003; Thapar i sur., 2012).

1.1.2. Spolne razlike u depresivnosti

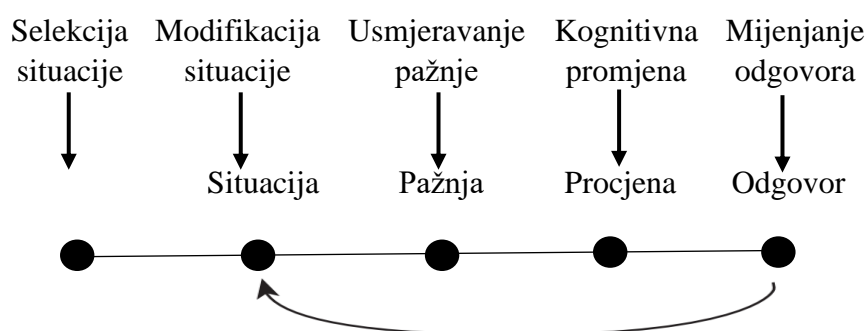
Mnogobrojna istraživanja izvještavaju o spolnim razlikama u psihopatologiji, pa tako i u simptomima depresije. Naime, iako se u djetinjstvu ne uviđaju značajne razlike u depresivnosti između dječaka i djevojčica, učestalost depresije, ali i drugih poremećaja, raste s dobi. Najveći se porast uočava tijekom adolescencije, a on je izraženiji u djevojaka (Essau i sur., 2000). Pri tome, djevojke gotovo dvostruko češće izvještavaju o depresivnim simptomima (Thomsen i sur., 2005), a Kubik i sur. (2003) pišu da su povišeni depresivni simptomi uočeni u 40% djevojaka te 30% mladića koji su činili njihov uzorak istraživanja. Vulić-Prtorić i Sorić (2001) govore o značajnom obratu u prevalenciji depresivnosti u dječaka i djevojčica u adolescenciji. Dok su u mlađoj dobi dječaci iskazali nešto više razine depresivnosti, u razdoblju između 8. razreda osnovne škole i 4. razreda srednje škole javlja se obrat uslijed kojeg djevojke iskazuju značajno više razine depresije od mladića. Kao što je već navedeno, depresija u adolescentnoj dobi predviđa i kasniji razvoj psihopatologije, a u prilog tome idu podaci o kontinuitetu spolnih razlika u depresivnosti i u odrasloj dobi (Essau i sur., 2000; Kessler i sur., 2007). Također, djevojke i mladići razlikuju se u vrsti depresivnih simptoma. Dok su djevojke sklonije emocionalnim simptomima, mladići postižu više rezultate na skalama kognitivne simptomatologije (Vulić-Prtorić i Sorić, 2001). Depresivna simptomatologija u djevojaka i mladića značajno korelira s pušenjem, zlouporabom alkohola i opojnih sredstava, no zloupotreba supstanci češće je povezana s depresivnošću u djevojaka, nego u mladića (Kubik i sur., 2003).

1.1. Emocionalna regulacija

Emocije, kao sastavni dio svakodnevnog funkcioniranja pojedinaca, obuhvaćaju široki spektar pitanja vezanih uz podražaje u okolini te započinjanje, održavanje, modifikaciju i prekid odnosa pojedinca i okoline (Campos i sur., 1994). One predstavljaju reakciju pojedinca na podražaje te ih se često opisuje kao sastavni dio cjeline s pojmom emocionalne regulacije, koja predstavlja regulatorni, strateški i automatski proces koji utječe na pojavu, intenzitet, trajanje i izražavanje emocionalne reakcije (Bariola i sur., 2011; Joormann i Stanton, 2016). Naime, Campos i sur. (2004) navode kako su emocije i emocionalna regulacija funkcionalno nerazdvojni pojmovi te da ne postoji „čista“ emocija bez prethodno postojećih regulatornih procesa, poput kortikalne inhibicije ili načina interpretacije podražaja. Iako međusobno povezana, ova se dva pojma, ipak, konceptualno razdvajaju.

Usmjerivši se na emocionalnu regulaciju kao posljedicu procesiranja informacija u okolini, valja spomenuti procesni model emocionalne regulacije koji svoju osnovu ima u modalnom modelu emocija. Modalni model pretpostavlja kako emocije svoj začetak imaju u određenoj psihološki značajnoj situaciji na koju pojedinac usmjerava pažnju te ju procjenjuje, a u skladu s procjenom vrši odabir odgovora na prezentiranu situaciju (Barrett i sur., 2007). Procesni model emocionalne regulacije nadograđuje opisani model te svaki od navedenih aspekata nastanka emocije (situaciju, pažnju, procjenu i odgovor) tretira kao točke u kojima se emocije mogu regulirati. Sukladno tome, ovaj model pretpostavlja 5 skupina procesa emocionalne regulacije: selekcija situacije, modifikacija situacije, usmjeravanje pažnje, kognitivna promjena i mijenjanje odgovora. Opisani model vidljiv je na Slici 1.

Slika 1. *Procesni model emocionalne regulacije (Gross, 2014)*

Selekcija situacije se odnosi na aktivnosti koje povećavaju ili smanjuju vjerojatnost nalaženja u situaciji koja će izazvati određene emocije. Modifikacija situacije uključuje ponašanja direktno usmjerena mijenjanju emocionalnog utjecaja situacije u kojoj se pojedinac već nađe. Usmjeravanje pažnje se javlja kada pojedinac ne može promijeniti situaciju u kojoj se nalazi pa usmjeravanjem pažnje na određene aspekte situacije pokušava utjecati na vlastite emocije. Jedan od primjera strategije usmjeravanja pažnje jest distrakcija, odnosno, usmjeravanje pažnje od vanjske situacije u kojoj se osoba nalazi ili pak mijenjanje unutarnjeg fokusa putem dosjećanja situacija obilježenih poželjnim emocijama. Kognitivna promjena je postupak mijenjanja procjene situacije kako bi se izmijenila njena emocionalna značajnost, a karakteristična strategija ove kategorije je ponovna procjena koja se često koristi za smanjenje trenutnih negativnih emocionalnih stanja (Gross, 2014). Općenito, kognitivna emocionalna regulacija podrazumijeva kognitivno mijenjanje emocionalno nabijenih informacija koje ljudi primaju pri stresnim događajima (Garnefski i sur., 2007). Na posljertku, mijenjanje odgovora, kao skupina postupaka koji se javljaju kasnije u emocionalno generativnom procesu, uključuje direktni utjecaj na iskustvo, ponašanje i emocionalni odgovor kroz različite tehnike relaksacije ili pak ekspresivne supresije (inhibiranje pozitivnog ili negativnog ekspresivnog odgovora) (Gross, 2014).

Strategije emocionalne regulacije često se dijele na adaptivne i neadaptivne. Adaptivne strategije su usmjerene ublažavanju utjecaja negativnih emocionalnih stanja. S druge strane, neadaptivne strategije, učestalim korištenjem mogu i naglasiti efekte negativnih emocija (Garnefski i sur., 2001). Dok se adaptivnim strategijama smatraju stavljanje u perspektivu, pozitivno refokusiranje, ponovna pozitivna procjena, prihvatanje i planiranje, u negativne se strategije ubrajaju ruminacija, katastrofiziranje te okrivljavanje sebe i drugih. Stavljanje u perspektivu vodi smanjenju značenja pojedinog događaja, ponovna pozitivna procjena sagledanju situacije kao prilike za osobni rast kroz pridavanje pozitivnog značenja, a pozitivno refokusiranje podrazumijeva razmišljanje o pozitivnim iskustvima. Prihvatanje se odnosi na mirenje s onime što se dogodilo, a planiranje uključuje razmišljanje o načinima suočavanja s danim događajem. Okrivljavanje sebe i drugih vodi stavljanju krivnje za događaj na sebe ili druge, ruminacija podrazumijeva repetitivno razmišljanje o osjećajima i mislima vezanim uz negativna iskustva, a katastrofiziranje se odnosi na misli koje jasno prenaglašavaju doživljena negativna iskustva (Garnefski i Kraaij, 2006).

1.2.1. Spolne razlike u emocionalnoj regulaciji

Ispitivanja spolnih razlika u korištenju strategija emocionalne regulacije pokazala su da žene, u odnosu na muškarce, općenito češće primjenjuju više tipova strategija. Tamares i sur. (2002) pišu da, od 17 ispitanih strategija emocionalne regulacije, žene, u odnosu na muškarce, češće koriste 11. Sukladno tome, postoji veća tendencija žena da se uključuju u primjenu adaptivnih, ali i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije (Nolen-Hoeksema, 2012). Neki od teoretičara sugeriraju da su žene više reaktivne na negativne i stresne životne događaje od muškaraca te da upravo ta razlika u reaktivnosti vodi učestalijem korištenju strategija emocionalne regulacije (Hyde i sur., 2008). Muškarci su, u odnosu na žene, manje skloni korištenju ruminacije, traženju socijalne podrške, ponovnoj procjeni i prihvaćanju (Nolen-Hoeksema, 2012). Žene koriste širi spektar neadaptivnih strategija emocionalne regulacije, među kojima se najčešće ističe ruminacija. Ruminativni stil mišljenja učestaliji je u žena i djevojaka (Tamares i sur., 2002), a ovi nalazi vidljivi su na skalama samoprocjene i studijama opažanja (Nolen-Hoeksema, 2012).

1.2.2. Emocionalna regulacija i depresivnost

Longitudinalne su studije pokazale da su vještine emocionalne regulacije relativno stabilne kroz rano djetinjstvo te da predviđaju socijalnu adaptaciju, zdravstvene ishode te eksternalne i internalne probleme u djetinjstvu i adolescenciji (Feldman 2015; Williams i sur., 2009). Kao jedan od značajnih internalnih problema mentalnog zdravlja djece i adolescenata ističe se depresivnost koju karakterizira povišena razina negativnog, a smanjena razina pozitivnog afekta. Upravo pri pojavi negativnog afekta, ljudi ne ostaju pasivni već aktivno reagiraju na afektivna stanja, a često ih pokušavaju i mijenjati. No, čini se kako se depresivnost povezuje s povećanom sklonošću korištenja općenito manje efikasnih strategija pri suočavanju s afektivnim stanjima (Joormann i Stanton, 2016). Nolen-Hoeksema (1991) u rezultatima svog istraživanja navodi da depresivni pojedinci u većoj mjeri na negativni afekt reagiraju ruminacijom koja predstavlja repetitivno razmišljanje koje usmjerava pažnju na depresivne simptome, a time ih dalje produbljuje. Time se naglašava tužno raspoloženje i povećava vjerojatnost kasnije depresivne epizode (Compare i sur., 2014; Nolen-Hoeksema i sur., 2008). Dakle, ruminativni odgovor, koji, osim povezanosti s depresivnošću, pokazuje korelacije i s disforijom, anhedonijom i velikim depresivnim poremećajem, smanjuje iskustvo pozitivnog afekta i povećava kognitivne pristranosti pojedinaca (Werner-Seidler i sur., 2013). Osim ruminacije, istraživanja povezanosti emocionalne regulacije i depresivnosti ukazuju na supresiju kao manje efektivnu strategiju koja može uzrokovati negativne posljedice na

dugoročnom planu (Gross i John, 2003). Supresija predstavlja nastojanje da se inhibira efekt eksternalnih podražaja na internalna (npr. kognitivna, fiziološka) i eksternalna (npr. emocionalna ekspresija) stanja pojedinca. Uobičajeno korištenje ove strategije pokazalo se neefikasnim u smanjenju negativnih emocija, dok istovremeno povećava fiziološko uzbuđenje i kognitivno opterećenje, stoga nije neobično da se upravo korištenje supresije ekspresije emocija povezuje s depresivnim simptomima (Joormann i Gotlib, 2010). Supresija ekspresije emocija se, za razliku od supresije misli (potiskivanje neželjenih misli), odnosi na potiskivanje ponašanja vezanih uz doživljene emocije (Gross i John, 2003). Neki istraživači povezuju upotrebu supresije s povišenom razinom korištenja ruminacije kao strategije emocionalne regulacije, što, onda, dalje može produbiti problem depresivnosti pojedinaca (Liverant i sur., 2011). Uz navedeno, valja spomenuti kako se depresivnost, osim s više korištenja neadaptivnih strategija (supresija i ruminacija), povezuje i s manjim korištenjem adaptivnih strategija, kao što je to ponovna procjena. Ona se odnosi na promjenu značenja situacije za pojedinca kako bi se izmijenio emocionalni odgovor na istu (Gross i John, 2003). Ponovna se procjena povezuje sa smanjenjem negativnog afekta, ali i smanjenim fiziološkim uzbuđenjem koji je posljedica negativnih emocija (Urry, 2009). Iako se ova strategija povezuje s manje simptoma depresije, ona se pokazala manje konzistentnom u svom utjecaju na simptome u odnosu na druge strategije (supresija i ruminacija). Stupanj u kojem će se ponovna procjena pokazati adaptivnom i doprinositi smanjenju depresivnih simptoma, ovisi o stupnju korištenja maladaptivnih i manje efektivnih strategija. Na ovaj zaključak upućuje nalaz da se ponovna procjena povezuje s manje simptoma depresije samo u pojedinaca koji često koriste neadaptivne strategije ruminacije i supresije, čineći ponovnu procjenu kao svojevrsnu ravnotežu maladaptivnim strategijama (Aldao i Nolen-Hoeksema, 2012).

Neki od teoretičara smatraju da spolne razlike u emocionalnoj regulaciji mogu doprinijeti spolnim razlikama u nekim tipovima psihopatologije, a među njima se ističe i skup depresivnih poremećaja. Naime, viši stupanj ruminacije u žena djelomično je odgovoran za višu depresivnost i anksioznost u žena (Nolen-Hoeksema, 1991; Nolen-Hoeksema, 2012)

1.2.3. Emocionalna regulacija adolescenata i roditelja

Emocionalna regulacija razvija se pod utjecajem različitih intrinzičnih i ekstrinzičnih faktora. Kao što je već spomenuto, temperament kao biološka intrinzična osnova (Rothbart, 2007), može znatno utjecati na razvoj vještina emocionalne regulacije pojedinaca, a uz nju, kao značajni intrinzični čimbenici ističu se neurološki i genetski utjecaji (npr. genetski predisponirana ranjivost disregulaciji afekta ili ranjivost stečena vanjskim utjecajima) (Bariola

i sur., 2011; Silk i sur., 2006). Osim toga, kao egzogeni utjecaji naglašavaju se oni socijalni, a obuhvaćaju interakcije s roditeljima, učiteljima i vršnjacima te kulturu i medije kojima su pojedinci izloženi (Morris i sur., 2007). Interakcija s roditeljima pokazala se značajnom za razvoj emocionalne regulacije djece u nizu empirijskih istraživanja. Ona podrazumijeva roditeljsku responzivnost na dječje izražavanje emocija i roditeljski stil (kontrolirajući i hostilni u odnosu na brižljiv i topao), a osobito se ističe uloga emocionalne ekspresije i regulacije roditelja (Bariolla i sur, 2011). Pritom, emocionalna disregulacija roditelja se povezuje s emocionalnom disregulacijom njihove djece, na što ukazuje i longitudinalna studija Kim i sur. (2009) koja navodi da roditeljska disregulacija, manifestirana u dobi kada dijete ima između 9 i 13 godina, prediće dječju disregulaciju u dobi od 17 do 19 godina. Sukladno tome, Morelen i sur. (2014) elaboriraju kako je samoiskaz o roditeljskoj disregulaciji pozitivno povezan s nesuportivnim načinom roditeljstva i djetetovim samoiskazom o disregulaciji te negativno povezan s adaptivnim strategijama emocionalne regulacije djeteta. U prilog navedenom idu i rezultati Bariolle i sur. (2011) koji govore da je učestalost korištenja strategije emocionalne supresije od strane roditelja (maladaptivna strategija) pozitivno povezana s učestalošću korištenja iste u njihove djece, ukazujući na niže razvijenu emocionalnu regulaciju. Darling i Steinberg (1993) postavljaju hipotezu da roditeljsko pokazivanje emocija u obitelji doprinosi stvaranju afektivnog okruženja koje može biti medijatorom ili facilitatorom roditeljske i dječje emocionalnosti, dok Muris i sur. (1996), sukladno nalazu da broj majčinih strahova korelira broju dječjih strahova, pretpostavljaju da u obiteljskom okruženju dolazi do modeliranja strahova i strategija emocionalne regulacije, što potvrđuje i prethodno spomenute povezanosti emocionalne regulacije roditelja i njihove djece. Morris i sur. (2007), dalje, pretpostavljaju da djeca putem modeliranja, opažanja i socijalnog učenja razvijaju vlastitu sposobnost emocionalne regulacije. Oni navode da roditelji služe kao modeli korištenja strategija regulacije koje njihova djeca imitiraju te na taj način uče prikladnost emocionalne ekspresije u terminima valencije, trajanja i intenziteta. Čini se kako u tom slučaju dolazi do internalizacije onoga što model (roditelj) čini, a s obzirom da se pretpostavlja da su afektivne reakcije roditelja slika njihove emocionalne regulacije te da česta ekspresija negativnih emocija može reflektirati emocionalnu disregulaciju (korištenje neefektivnih strategija emocionalne regulacije), nije neobično da djeca roditelja s manjim brojem i lošijom kvalitetom strategija emocionalne regulacije manifestiraju iste (Cole i sur., 1994). U prilog opisanim hipotezama idu i rezultati istraživanja provedenih na djeci u dobi od 8-13 godina te njihovim majkama. Naime, dobiveni nalazi govore da depresivne majke i njihova djeca iskazuju značajno manji broj i kvalitetu

strategija emocionalne regulacije u odnosu na nerepresivne majke i njihovu djecu (Garber i sur., 1991).

1.3. Temperament

Pojam temperamenta opisuje se kao pristranost pojedinca da na specifične podražaje reagira na određeni način, što kao posljedicu može imati različite emocije poput ugone, straha ili srdžbe (Marčinko i Ajduković, 2013). Naime, temperament se smatra biološki determiniranom osnovom za emocionalnu reaktivnost i samoregulaciju (Rothbart, 2007). Reaktivnost se, pritom, odnosi na pojavu različitih emocija u odnosu na okolinske podražaje, dok samoregulacija obuhvaća odgovor pojedinca na doživljaj reaktivnosti, a može obuhvaćati inhibitornu kontrolu (kasnije opisani BIS sustav) ili pak aktivaciju i ustrajnost na zadacima (kasnije opisani BAS sustav) (Rothbart i Bates, 2006). Gray (1991) opisuje 3 sustava vezana uz temperament i njegu osjetljivost. Prvi je bihevioralno-inhibicijski sustav (BIS) koji je zadužen za procesiranje informacija vezanih uz prijetnje ili kazne. Viša osjetljivost ovoga sustava vodi većem oprezu, povišenom emocionalnom i fiziološkom uzbuđenju te ograničenom ponašanju (Compas i sur., 2010). Drugi sustav je FFFS (eng. fight-flight-freeze system) sustav koji reagira na averzivne podražaje, a kao produkt ima defenzivno agresivno ponašanje ili bijeg. Treći sustav je bihevioralno-aktivacijski sustav (BAS). On je aktiviran podražajima vezanim uz nagradu i prekid kazne, a rezultira ponašanjem približavanja (Gray, 1991).

1.3.1. Temperament i depresivnost

BIS sustav se često povezuje s osjetljivošću na prijetnje, ograničenim ponašanjem te negativnim afektom (Compas i sur., 2010; Gray i sur., 2016). Upravo negativni afekt je jedno od svojstava depresije. Njegova popraćenost niskim razinama pozitivnog afekta, može voditi simptomima disforije i anhedonije. Također, bihevioralna inhibicija koja je rezultat aktivnosti BIS sustava može rezultirati socijalnim povlačenjem i smanjenim interesima, što dalje potencira razvoj depresivne simptomatologije (Compas i sur., 2010). Vrhunac svoje aktivnosti, prema nekim autorima, BIS sustav dostiže u razdoblju adolescencije koja je, kao što je prethodno napisano, razdoblje osjetljivosti na razvoj psihopatoloških osobina. (Cyranowski i sur., 2000). Također, BIS sustav iskazuje višu aktivnost u djevojaka u odnosu na mladiće, a te su promjene značajno vidljive tek u adolescenciji, što može činiti značajan faktor u razumijevanju nastanka internalnih problema mentalnog zdravlja u toj dobi (Knyazev i sur., 2004; Pagliaccio i sur., 2016).

Odnos temperamenta i depresivnosti može se različito klasificirati. Kada bi se radilo o direktnom efektu temperamenta na depresivnost, depresivni simptomi bi jednostavno bili odraz negativne emocionalnosti karakteristične temperamentu pojedinca ili bi temperament naglašavao doživljene depresivne simptome. Kada bi se govorilo o indirektnom efektu, temperament bi utjecao na okolinu pojedinca, reakcije drugih te procesiranje informacija. Na taj način bi negativna emocionalnost mogla voditi odbacivanju od strane okoline, socijalnoj izolaciji te povećanom riziku za razvoj depresije. Kada bi se radilo o interaktivnom efektu, pozitivna emocionalnost bi mogla činiti zaštitni faktor u odnosu na postojeće rizične faktore, a negativna emocionalnost bi mogla povećavati reaktivnost na stresne događaje. Dakle, vidljivo je da postoje mnogostruki načini utjecaja temperamenta na depresivnost pojedinaca (Compas i sur., 2010), a Li i sur. (2015) u rezultatima svojeg istraživanja prikazuju značajnost direktnih i indirektnih efekata na izmjerene depresivne simptome ispitanika.

1.3.2. Temperament i emocionalna regulacija

Osim na emocije, karakteristike temperamenta mogu utjecati i na samoregulaciju istih (Rothbart, 2007). Točnije, aktivnost BIS sustava se dovodi u vezu s povišenom emocionalnom reaktivnošću te upotrebnom manje adaptivnih strategija emocionalne regulacije (Bijttebier i sur., 2009; Pickett i sur., 2011), čemu u prilog ide i nalaz da korištenje neadaptivne strategije iskustvenog izbjegavanja korelira s povišenom osjetljivošću BIS sustava (Pickett i sur., 2011). Također, Li i sur. (2015) pišu o značajnoj pozitivnoj povezanosti osjetljivosti BIS sustava i neadaptivnih strategija okrivljavanja sebe, ruminacije i katastrofiziranja.

Povišenje na ljestvicama BIS sustava te njegova povezanost s neadaptivnim strategijama emocionalne regulacije može voditi razvoju depresivnih simptoma, obzirom na povezanost depresivnosti s upotrebom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije te postojeće spolne razlike u svim navedenim konstruktima (Bijttebier i sur., 2009; Li i sur., 2015; Markarian i sur., 2013)

1.4. Ciljevi istraživanja

Adolescencija se ističe kao važno razdoblje za istraživanje te razvoj vještina i znanja o upravljanju emocijama, a obzirom na veliki broj čimbenika koji djeluju na pojedince, dolazi do razvoja različitosti u važnim aspektima funkcioniranja. Zbog mnogih internalnih (npr. sniženo samopoštovanje, hormonalne promjene) i eksternalnih (npr. utjecaj vršnjaka i medija) utjecaja tijekom odrastanja, adolescencija može postati plodnim tlom za razvoj depresivnih simptoma. Naime, pokazalo se kako su depresivni simptomi starijih adolescenata povezani s

učestalim korištenjem neadaptivnih strategija, osjetljivošću bihevioralno-inhibicijskog sustava te disfunkcijom emocionalne regulacije u interakcijama s roditeljima (Betts i sur., 2009). Stoga se identifikacija i smanjenje utjecaja rizičnih faktora, poput utjecaja roditeljske emocionalne regulacije, predstavlja kao važan segment u radu s adolescentima te prevenciji i liječenju nastanka depresivnih simptoma. Cilj ovog rada bio je ispitati spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije te povezanost istih. Drugi cilj ovog istraživanja je bio ispitati medijacijski efekt emocionalne regulacije na predviđeno značajan odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata. Osim toga, cilj istraživanja bio je i ispitati odnos roditeljske emocionalne regulacije i depresivnosti njihove djece adolescentne dobi, odnosno, moderatorsku ulogu adolescentne emocionalne regulacije u odnosu emocionalne regulacije roditelja i stupnja depresivnosti adolescenata, pritom kontrolirajući temperament i spol kao osobne karakteristike koje utječu na emocionalnu regulaciju i depresivnost (Macuka, 2012).

2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE

2.1. Problemi rada

1. Ispitati spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata.
2. Ispitati povezanost depresivnosti, temperamenta i strategija emocionalne regulacije adolescenata.
3. Ispitati medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata.
4. Ispitati moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata.

2.2. Hipoteze

1a Očekuje se statistički značajna razlika u depresivnosti s obzirom na spol. Očekuje se da će djevojke imati značajno više rezultate na skali depresivnosti u odnosu na mladiće.

1b Očekuje se statistički značajna razlika u temperamentu s obzirom na spol. Očekuje se da će djevojke postizati značajno više rezultate na BIS skali temperamenta u odnosu na mladiće.

1c Očekuje se statistički značajna razlika u primjeni strategija emocionalne regulacije s obzirom na spol. Očekuje se da će djevojke značajno učestalije primjenjivati adaptivne i neadaptivne strategije emocionalne regulacije u odnosu na mladiće.

2a Očekuje se statistički značajna povezanost depresivnosti i temperamenta. Očekuje se da će viša razina depresivnosti biti značajno povezana s višom osjetljivošću BIS sustava.

2b Očekuje se statistički značajna povezanost depresivnosti i strategija emocionalne regulacije. Očekuje se pozitivna povezanost depresivnosti i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije, tj. da će više razine depresivnosti biti značajno povezane s učestalijom primjenom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Očekuje se negativna povezanost depresivnosti i adaptivnih strategija emocionalne regulacije, odnosno, da će više razine depresivnosti biti povezane s rjeđom primjenom adaptivnih strategija emocionalne regulacije.

2c Očekuje se statistički značajna povezanost temperamenta i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Očekuje se da će viša osjetljivost BIS sustava biti značajno povezana s učestalijom primjenom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Ne očekuje se statistički značajna povezanost temperamenta i adaptivnih strategija emocionalne regulacije.

2d Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije, pri čemu će viša učestalost primjene adaptivnih strategija biti povezana s višom učestalošću primjene neadaptivnih strategija emocionalne regulacije.

3a Očekuje se statistički značajan medijacijski efekt adaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata.

3b Očekuje se statistički značajan medijacijski efekt neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata.

4 Očekuje se statistički značajan moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu strategija emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, uz kontrolu spola i temperamenta adolescenata.

3. METODA

3.1. Ispitanici

Uzorak ovog istraživanja sačinjavalo je 317 učenika (184 djevojke, 130 mladića, 3 osobe koje su označile kategoriju „ostalo“) prvih (N=57, 18%), drugih (N=69, 21%), trećih (N=118, 37.2%) i četvrtih (N=73, 23%) razreda srednjih škola (gimnazija), u dobi od 15 do 19 godina (M=16.76, SD=1.01). U istraživanju je sudjelovalo i 158 roditelja tih učenika (135 žena i 23 muškarca) u dobi od 38 do 58 godina (M=47.27, SD=4.43). 20.8% (N=66) roditelja je završilo srednju školu, 7.3% (N=23) preddiplomski studij, 18.6% (N=59) diplomski studij, 1.9% (N=6) postdiplomski studij, .9% (N=3) doktorski studij te .3% (N=1) ostale forme edukacije. Uzorak ispitanika je, dakle, obuhvatio 158 parova roditelja i adolescenata, pri čemu su analize moderacijskog efekta uključivale parove ispitanika, a druge analize svih 317 učenika.

3.2. Instrumentarij

3.2.1. Upitnik općih podataka

Upitnik za adolescente prikupio je podatke o dobi, spolu, razredu i školi koju učenici pohađaju. Također, u samom upitniku prikazan je prostor za upis šifre koja je korištena za uparivanje podataka adolescenata i roditelja.

Upitnik za roditelje sastavljen je od pitanja vezanih uz dob, spol i stupanj obrazovanja roditelja te prostora za upisivanje šifre koja je jednaka onoj njihove djece.

3.2.2. Skala emocionalne regulacije u roditeljstvu (REPS)

Kako bi se ispitala emocionalna regulacija roditelja koristila se Skala emocionalne regulacije u roditeljstvu (REPS; Regulating emotions in parenting scale; Rodriguez i Shaffer, 2020) namijenjena mjerenju svjesnosti roditelja o emocijama, ruminacije i ponovne procjene negativnih interakcija s njihovom djecom, supresije emocionalne ekspresije i prihvatanja emocija koje se jave u interakciji dijete-roditelj. Koristila se hrvatska verzija skale dobivena metodom dvostrukog slijepog prijevoda. Skala je sastavljena od 18 čestica koje ispituju emocionalnu regulaciju roditelja na tri subskale: adaptivne strategije (10 čestica), ruminacija (4 čestice) i supresija (4 čestice). Adaptivne se strategije odnose na sposobnost roditelja da prepoznaju i stave po strani vlastite emocije kako bi odgovorili djetetu, a primjer čestice ove subskale glasi: „Kada me moje dijete uznemiri, uzmem si vremena da bih shvatio/la kako se zapravo osjećam.“ Subskala ruminacije sastavljena je od čestica koje ispituju roditeljske osjećaje i misli krivnje o negativnim interakcijama s djecom ili o njihovoj sposobnosti kao

roditelja, a primjer čestice glasi: „Koliko god činio/la za svoje dijete, osjećam se krivo što ne činim dovoljno.“. Supresija se odnosi na roditeljsku sposobnost za oporavak od negativnih interakcija s djetetom, a jedna čestica koja ju mjeri jest: „Malo toga mogu učiniti nakon negativne interakcije sa svojim djetetom.“ Od ispitanika se traži procjena učestalosti korištenja strategija emocionalne regulacije na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva, pri čemu 1 predstavlja odgovor „Nikada“, a 5 „Uvijek“. Teorijski raspon rezultata za subskalu adaptivnih strategija je 50, a za subskale supresije i ruminacije 20.

U istraživanju Rodriguez i Shaffer (2020) pouzdanost tipa unutarnje konzistencije iznosi $\alpha=.87$ za skalu adaptivnih strategija, $\alpha=.81$ za skalu supresije te $\alpha=.76$ za skalu ruminacije.

Faktorska struktura skale provjerena je provedbom eksploratorne faktorske analize (EFA). Prikladnost prikupljenih podataka za provedbu EFA utvrđena je uvidom u Kaiser-Meyers-Olkin indeks viši od 0.7 (KMO=0.78) te značajan Bartlettov test sfericiteta ($\chi^2=1055.19$, $p<.01$). Kao metoda ekstrakcije korištena je metoda glavnih komponenata (principal components-PC), a s obzirom na kriterij odabira metode rotacije Tabachnick i Fidella¹ (Brown, 2009), kao metoda rotacije odabrana je ortogonalna Varimax metoda. PC metoda ekstrakcije, sukladno Kaiser-Gutmanovu kriteriju (Eigen vrijednosti više od 1) (Hayton i sur., 2004), izdvaja 4 faktora koja zajedno objašnjavaju 60.4% varijance. No, uvidom u zasićenja te sadržajnom analizom, donesena je odluka o trofaktorskoj strukturi skale, koja je sukladna originalnoj strukturi Rodriguez i Shaffer (2020). Tri faktora zajedno objašnjavaju 52.69% varijance. Zasićenja čestica na 3 faktora vidljiva su u Tablici 1.

¹ Tabachnick i Fidell navode da se, ako korelacije među faktorima nakon provedene kosokutne rotacije ne prelaze vrijednost .32, odabire ortogonalna rotacija (Brown, 2009).

Tablica 1. Faktorska zasićenja čestica Skale emocionalne regulacije u roditeljstvu uslijed PC metode ekstrakcije uz Varimax rotaciju

Čestice	F1 (adaptivne strategije)	F2 (supresija)	F3 (ruminacija)
Mogu staviti svoje emocije po strani kako bi odgovorio/la svom djetetu	.71		
Ako sam uzrujan/a zbog nečega, ostavljam svoje emocije po strani da bih odgovorio/la svom djetetu.	.77		
Obraćam pažnju na svoje emocije kad sam sa svojim djetetom.	.65		
Kada sam uzrujan/na zbog svog djeteta, sagledam cijelu situaciju prije nego što reagiram.	.64		
Kada moje dijete treba moju pomoć, stavljam svoje emocije po strani da mu pomognem.	.59		
Kada me moje dijete uznemiri, uzmem si vremena da bih shvatio/la kako se zapravo osjećam.	.67		
Pobrinem se za svoje emocije prije nego što odgovorim svom djetetu.	.69		
Mogu odgovoriti na potrebe svog djeteta, iako se osjećam uznemireno ili pod stresom.	.66		
Kada moje dijete ima problem i ja znam koje je rješenje, mogu upravljati svojim emocijama i pomoći djetetu pri rješavanju problema	.63		
Osjećam da se mogu nositi s većinom problema vezanih za brigu o mom djetetu, neovisno o tome kako se osjećam.	.62		
Nakon što izgubim živce sa svojim djetetom, ne razmišljam puno o tome		.79	
Malo toga mogu učiniti nakon negativne interakcije sa svojim djetetom.		.61	

Nakon što izgubim živce sa svojim djetetom, ne razmišljam puno o tome nakon što završi.	.86
Ne razmišljam o negativnim interakcijama sa svojim djetetom.	.80
Nakon što izgubim živce pred svojim djetetom, osjećam se krivo	.71
Razmišljam o pogreškama i propustima koje činim kao roditelj.	.80
Koliko god činio/la za svoje dijete, osjećam se krivo što ne činim dovoljno.	.80
Razmišljam o interakcijama sa svojim djetetom, želeći da su bolje prošle.	.75

Pouzdanost subskele adaptivnih strategija iznosi $\alpha = .86$, supresije $\alpha = .79$, a ruminacije $\alpha = .77$, ukazujući na prikladnu pouzdanost primijenjenog instrumenta.

Deskriptivni podaci subskala prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Aritmetička sredina, standardna devijacija, raspon rezultata, kurtoza, simetričnost i Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti subskala Skale emocionalne regulacije u roditeljstvu

	M	SD	Raspon	Simetričnost	Kurtoza	Cronbach Alpha
Adaptivne strategije	40.45	5.31	23-50	-.49	.04	.86
Supresija	11.34	3.81	4-20	.14	-.71	.79
Ruminacija	15.35	3.34	4-20	-.76	.31	.77

3.2.3. Upitnik kognitivne emocionalne regulacije (CERQ)

Da bi se ispitala emocionalna regulacija adolescenata, korištena je kraća verzija Upitnika kognitivne emocionalne regulacije (CERQ; Garnefski i Kraaij, 2006). Ova je verzija upitnika sastavljena od 18 čestica koje mjere strategije na 9 subskala (samookrivljavanje, okrivljavanje drugih, ruminacija, katastrofiziranje, stavljanje u perspektivu, pozitivno refokusiranje, pozitivna ponovna procjena, prihvaćanje i planiranje) s po dvije tvrdnje za svaku, a namijenjena je za korištenje kao mjera samoprocjene za osobe starije od 12 godina. Čestice ispituju način reagiranja te korištenje različitih kognitivnih strategija pri suočavanju sa stresnim događajima.

Odgovor na čestice ispitanici daju označavanjem broja na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva, pri čemu broj 1 predstavlja odgovor „(gotovo) nikada“, a broj 5 „(gotovo) uvijek“. Ukupni se rezultat na skali dobiva sumacijom odgovora ispitanika na svakoj pojedinoj subskali, a viši rezultat označava učestalije korištenje određene strategije. U ovom istraživanju korištena je hrvatska verzija ove skale koju su prevele Mišetić i Bubić (2016).

U istraživanju Garnefski i Kraaij (2006), subskale (9 strategija suočavanja) ovog upitnika imale su Cronbach alpha mjeru unutarnje konzistencije između $\alpha=.62$ i $\alpha=.85$, dok u istraživanju Mišetić i Bubić (2016) pouzdanosti subskala sežu od $\alpha=.40$ do $\alpha=.80$. Mišetić i Bubić (2016) u svojem istraživanju ovaj upitnik dijele na 2 faktora, adaptivne i neadaptivne strategije, čiji Cronbach alpha iznose $\alpha=.78$ za adaptivne i $\alpha=.58$ za neadaptivne strategije.

U ovom je istraživanju ispitana faktorska struktura upitnika provedbom PC metode ekstrakcije s unaprijed određena dva faktora. S obzirom na nisku korelaciju među faktorima (Tabachnick i Fiddeellov kriterij odabira metode rotacije; Brown, 2009), provedena je ortogonalna Varimax rotacija. Dva faktora zajedno objašnjavaju 36.26% varijance. Pritom, prvi faktor predstavlja skupinu neadaptivnih, a drugi adaptivnih strategija emocionalne regulacije. Zasićenja pojedinih čestica vidljiva su u Tablici 3.

Tablica 3. Faktorska zasićenja čestica Upitnika kognitivne emocionalne regulacije uslijed PC metode ekstrakcije uz Varimax rotaciju

Čestice	F1 (neadaptivne strategije)	F2 (adaptivne strategije)
Osjećam da sam ja odgovoran/na za to što se dogodilo	.57	.34
Mislim da je u osnovi uzrok u meni.	.59	.36
Mislim da moram prihvatiti to što se dogodilo.		.52
Mislim da moram prihvatiti situaciju.		.46
Često razmišljam o tome kako se osjećam u vezi toga što mi se dogodilo.	.64	
Zaokupljen/a sam time što mislim i osjećam u vezi toga što se dogodilo.	.74	
Razmišljam o ugodnijim stvarima koje nemaju veze s događajem.	-.56	

Mislim na nešto lijepo umjesto na ono što se dogodilo.	-.59	
Razmišljam o tome kako promijeniti situaciju.		.59
Planiram što bi bilo najbolje učiniti.		.62
Mislim da mogu naučiti nešto iz te situacije.		.56
Mislim da mogu postati snažnija osoba nakon toga što se dogodilo.		.46
Mislim da to i nije bilo tako strašno u odnosu na druge stvari.	-.34	.47
Govorim si kako ima i gorih stvari u životu.		.43
Stalno razmišljam kako je strašno to što mi se dogodilo.	.69	
Neprekidno razmišljam kako je ta situacija bila užasna.	.74	
Osjećam da su drugi odgovorni za to što se dogodilo.		-.37
Osjećam da je u osnovi uzrok u drugima.		-.39

U tablici 3. je vidljivo da vrijednosti faktorskih zasićenja određenih čestica („Razmišljam o ugodnijim stvarima koje imaju veze s događajem.“, „Mislim na nešto lijepo umjesto na ono što se dogodilo.“, „Osjećam da su drugi odgovorni za to što se dogodilo.“, „Osjećam da je u osnovi uzrok u drugima.“) imaju negativan predznak. Ove čestice usmjerene su mjerenju strategija pozitivnog refokusiranja i okrivljavanja drugih, a s obzirom na njihove niske i negativne korelacije s drugim česticama i ukupnim rezultatom na skali, one su uklonjene iz skale.

Usljedila je ponovna provedba faktorske analize uz PC metodu ekstrakcije i Varimax metodu rotacije. Faktorska zasićenja čestica na 2 faktora vidljiva su u Tablici 4.

Tablica 4. Faktorska zasićenja čestica Upitnika kognitivne emocionalne regulacije nakon eliminacije čestica

Čestice	F1	F2
	(neadaptivne strategije)	(adaptivne strategije)
Osjećam da sam ja odgovoran/na za to što se dogodilo	.60	
Mislim da je u osnovi uzrok u meni.	.61	
Mislim da moram prihvatiti to što se dogodilo.		.54
Mislim da moram prihvatiti situaciju.		.46

Često razmišljam o tome kako se osjećam u vezi toga što mi se dogodilo.	.72	
Zaokupljen/a sam time što mislim i osjećam u vezi toga što se dogodilo.	.80	
Razmišljam o tome kako promijeniti situaciju.	.35	.57
Planiram što bi bilo najbolje učiniti.		.63
Mislim da mogu naučiti nešto iz te situacije.		.62
Mislim da mogu postati snažnija osoba nakon toga što se dogodilo.		.57
Mislim da to i nije bilo tako strašno u odnosu na druge stvari.		.56
Govorim si kako ima i gorih stvari u životu.		.46
Stalno razmišljam kako je strašno to što mi se dogodilo.	.74	
Neprekidno razmišljam kako je ta situacija bila užasna.	.78	

Tablica 4. zorno prikazuje dobivenu faktorsku strukturu, pri čemu jednostavnu strukturu narušava čestica „Razmišljam o tome kako promijeniti situaciju.“, koja ima zasićenja viša od .30 na oba faktora. Čestica je zadržana na drugom faktoru (adaptivne strategije) obzirom na više zasićenje na istom te sadržajnu prikladnost, sukladno strukturi koju koriste Mišetić i Bubić (2016).

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije tj. Cronbach alpha subskale neadaptivnih strategija u ovom istraživanju iznosi $\alpha=.81$, a subskale adaptivnih strategija $\alpha=.69$.

Deskriptivni podaci subskala prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. *Aritmetička sredina, standardna devijacija, raspon rezultata, kurtoza, simetričnost i Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti subskala Upitnika kognitivne emocionalne regulacije*

	M	SD	Raspon	Simetričnost	Kurtoza	Cronbach Alpha
Adaptivne strategije	30.68	4.40	13-40	-.66	.85	.69
Neadaptivne strategije	18.26	4.61	6-30	-.17	-.12	.81

3.2.4. Skala depresivnosti (DASS)

Kako bi se ispitala prisutnost simptoma depresivnosti adolescenata korištena je subskala depresivnosti Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa, koja je namijenjena mjerenju mentalnog zdravlja pojedinaca (Lovibond i Lovibond, 1995). Subskala depresivnosti usmjerena je procjeni simptoma poput sniženog samopoštovanja, raspoloženja i motivacije tijekom proteklog tjedna, a sastavljena je od 7 tvrdnji na koje ispitanici daju odgovor procjenom na skali Likertova tipa od 4 stupnja. Pritom, oznaka 0 predstavlja odgovor „Uopće se nije odnosilo na mene“, a oznaka 3 „Gotovo u potpunosti ili većinu vremena se odnosilo na mene.“ Ukupni se rezultat na skali računa sumacijom odgovora ispitanika, pri čemu viši rezultat ukazuje na višu prisutnost simptoma depresivnosti. Teorijski raspon subskale depresivnosti je između 0 i 21.

U istraživanju Mansor i sur. (2014), provedenom na adolescentima, ova skala ima pouzdanost $\alpha=.84$, dok na uzorku hrvatskih studenata ona iznosi $\alpha=.95$ (Marić, 2021). U ovom istraživanju pouzdanost subskale depresivnosti iznosi $\alpha=.90$, što je u skladu prethodno spomenutim istraživanjem na hrvatskim studentima (Marić, 2021) te ukazuje na prikladnu pouzdanost skale. Deskriptivni podaci skale vidljivi su Tablici 6.

Tablica 6. *Aritmetička sredina, standardna devijacija, raspon rezultata, kurtoza, simetričnost i Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti subskale depresivnosti DASS skale*

	M	SD	Raspon	Simetričnost	Kurtoza	Cronbach Alpha
Depresivnost	6.15	5.30	0-21	.94	-.05	.90

3.2.5. BIS subskala (BIS/BAS skala)

Temperament adolescenata, odnosno, osjetljivost njihovih bihevioralno motivacijskih sustava mjerila se BIS subskalom BIS/BAS skale (Carver i White, 1994), odnosno, hrvatskom verzijom te subskale (Križanić i sur., 2015). Subskala BIS sastavljena je od 7 čestica čiji format odgovora sadrži skalu Likertova tipa od 4 stupnja, pri čemu 1 predstavlja odgovor „Uopće se ne odnosi na mene.“, a 4 „Izrazito se odnosi na mene.“ Ova subskala usmjerena je ispitivanju afektivnih odgovora na podražaje u okolini ili pak očekivanju averzivnih ishoda istih. Teorijski raspon BIS subskale seže između 7 i 28. Pri analizi odgovora, dvije čestice („Čak i kada postoji mogućnost da mi se nešto loše dogodi, rijetko osjećam strah i nervozu.“ i „U usporedbi s mojim prijateljima imam vrlo malo strahova.,,) su rekodirane kako bi mjerile osjetljivost BIS sustava

u skladu s preostalim česticama. Stoga, viši rezultat na skali ukazuje na višu aktivnost bihevioralno inhibicijskog sustava.

U istraživanju Križanić i sur. (2015) skala BIS ima pouzdanost $\alpha=.73$, dok u ovom istraživanju Cronbach alpha iznosi $\alpha=.78$, ukazujući na prikladnu pouzdanost skale.

Deskriptivni podaci BIS subskale vidljivi su z Tablici 7.

Tablica 7. *Aritmetička sredina, standardna devijacija, raspon rezultata, kurtoza, simetričnost i Cronbach alpha koeficijent pouzdanosti BIS subskale BIS/BAS skale*

	M	SD	Raspon	Simetričnost	Kurtoza	Cronbach Alpha
BIS	19.44	4.28	7-28	-.19	-.38	.78

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom travnja, svibnja i lipnja 2022. godine s roditeljima i učenicima gimnazija na području Rijeke i okolice. Prethodno provedbi istraživanja, ravnateljima i stručnim suradnicima škola slane su zamolbe za provedbu istraživanja. Učenici su upitnike ispunjavali tijekom nastave, a roditeljske su upitnike nosili roditeljima te ih ispunjene vraćali stručnim suradnicima škole. Tijekom provedbe učenici su bili informirani o temi istraživanja, dobrovoljnom sudjelovanju u istraživanju te mogućnosti odustajanja u bilo kojem trenutku, što je i bilo navedeno na samom upitniku. Nakon dobivene upute učenici su ispunili vlastite upitnike, a roditeljske su ponijeli doma. Vrijeme i uvjeti ispunjavanja roditeljskih upitnika nisu bili kontrolirani. Učenički i roditeljski upitnici upareni su s obzirom na šifru zapisanu u Upitniku općih podataka, a na pisanje iste su učenici bili potaknuti tijekom ispunjavanja vlastitih upitnika.

4. REZULTATI

Podaci prikupljeni u provedenom istraživanju obrađeni su statističkim paketom IBM SPSS Statistics (verzija 25). Kako bi se ispitaio odnos ispitanih varijabli, obrada podataka uključivala je analizu korelacija, provedbu t-testa te hijerarhijskih regresijskih analiza.

4.1. Spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata

Spolne razlike u depresivnosti i korištenju strategija emocionalne regulacije ispitane su provedbom t-testa za nezavisne uzorke.

Pri ispitivanju spolnih razlika u depresivnosti adolescenata, Levenov test nije potvrdio homogenost varijanci ($F=5.09$, $p<0.05$) te su, stoga, očitani rezultati koji ne pretpostavljaju jednakost varijanci. Pri ispitivanju spolnih razlika u temperamentu i emocionalnoj regulaciji adolescenata, putem Levenova testa, potvrđena je homogenost varijanci za temperament ($F=1.01$, $p>0.05$) te adaptivne ($F=0.04$, $p>0.05$) i neadaptivne strategije ($F=0.06$, $p>0.05$).

Deskriptivni podaci s obzirom na spol te t-test vidljivi su u Tablici 8.

Tablica 8. *Aritmetičke sredine i standardne devijacije za djevojke i mladiće na mjerama depresivnosti, adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije te t-vrijednosti za iste*

	Djevojke			Mladići			t
	N	M	SD	N	M	SD	
Depresivnost	184	6.94	5.49	130	5.13	4.86	3.07**
Temperament	184	20.68	4.10	130	17.81	3.85	6.27**
Adaptivne strategije	184	30.85	4.40	130	30.55	4.40	0.60
Neadaptivne strategije	184	19.24	4.54	130	17.05	4.29	4.31**

** $p<0.01$

Rezultati t-testa ukazuju na statistički značajnu razliku u izraženosti simptoma depresivnosti adolescenata s obzirom na spol ($t=3.07$, $p<0.01$), pri čemu djevojke imaju više rezultate na skali depresivnosti ($M=6.94$, $SD=5.49$), u odnosu na mladiće ($M=5.13$, $SD=4.86$).

Dobivena je statistički značajna razlika u temperamentu s obzirom na spol ($t=6.27$, $p<0.01$). Djevojke iskazuju višu aktivnost bihevioralno inhibicijskog sustava ($M=20.68$, $p<0.01$) u odnosu na mladiće ($M=17.81$, $p<0.01$).

Dobivena je i statistički značajna razlika u korištenju neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u adolescenata s obzirom na spol ($t=4.31$, $p<0.01$), pri čemu djevojke ($M=19.24$, $SD=4.54$) u većoj mjeri koriste neadaptivne strategije nego mladići ($M=17.05$, $SD=4.29$).

Nije dobivena statistički značajna razlika u korištenju adaptivnih strategija emocionalne regulacije u adolescenata s obzirom na spol ($t=0.60$, $p>0.05$).

4.2. Povezanost depresivnosti, strategija emocionalne regulacije te temperamenta adolescenata

Kako bi se ispitala povezanost depresivnosti adolescenata, strategija emocionalne regulacije koje koriste i njihova temperamenta, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobivena matrica korelacija vidljiva je u Tablici 9.

Tablica 9. *Matrica korelacija između depresivnosti adolescenata, strategija emocionalne regulacije i temperamenta adolescenata (N=317)*

	Depresivnost	Adaptivne strategije	Neadaptivne strategije
Adaptivne strategije	-.21**		
Neadaptivne strategije	.51**	.05	
Temperament	.41**	-.00	.57**

** $p<0.01$

Dobiveni koeficijenti korelacije, vidljivi u Tablici 9, ukazuju na dobivenu statistički značajnu negativnu povezanost depresivnosti i adaptivnih strategija emocionalne regulacije ($r=-.21$, $p<0.01$). Viši rezultati na skali depresivnosti povezani su s nižim stupnjem primjene adaptivnih strategija. Dobivena je statistički značajna pozitivna korelacija depresivnosti i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije ($r=.41$, $p<0.01$). Rezultat sugerira da viši stupanj depresivnosti korelira s većim korištenjem neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Nadalje, dobivena je i statistički značajna povezanost depresivnosti i temperamenta ($r=.41$,

$p < 0.01$), pri čemu se viši rezultat na skali depresivnosti povezuje s višim rezultatom na BIS skali, odnosno, s višom aktivnošću bihevioralno inhibicijskog sustava.

Utvrđena je i statistički značajna pozitivna povezanost temperamenta i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije ($r = .57$, $p < 0.01$). Viša aktivnost bihevioralno-inhibicijskog sustava povezana je s višom razinom primjene neadaptivnih strategija emocionalne regulacije.

Nije dobivena statistički značajna povezanost korištenja adaptivnih i neadaptivnih strategija ($p > 0.05$) kao ni primjene adaptivnih strategija i temperamenta ($p > 0.05$).

4.3. Medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata

Kako bi se ispitao medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata korištena je metoda Barona i Kennya (1986), koja je obuhvaćala provedbu 3 regresijske analize.

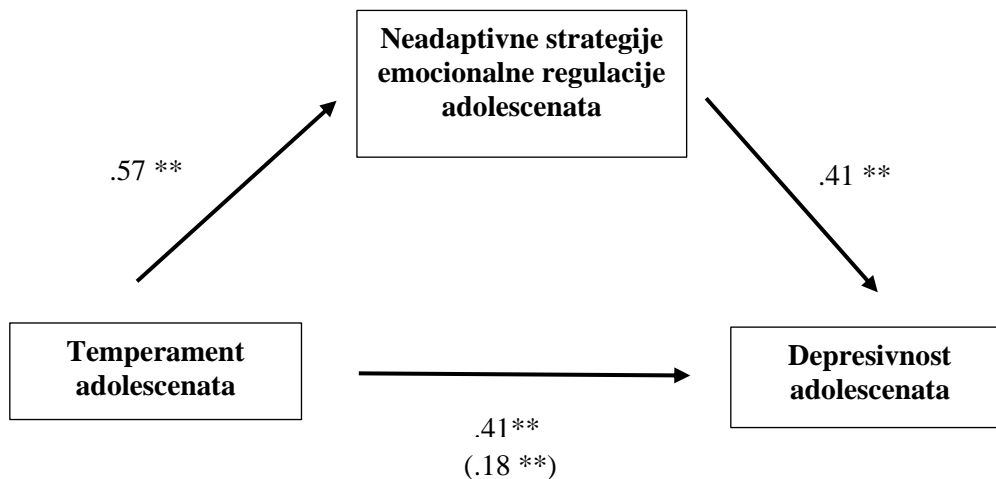
Pri ispitivanju medijacijskog efekta adaptivnih strategija emocionalne regulacije nisu zadovoljeni uvjeti za provedbu metode četiri kauzalna koraka (Baron i Kenny, 1986). Točnije, efekt temperamenta na adaptivne strategije emocionalne regulacije nije značajan, stoga, ovaj odnos nije ispitan.

Uvjeti za ispitivanje medijacijskog efekta neadaptivnih strategija na odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata su zadovoljeni te su provedene 3 regresijske analize. U prvoj regresijskoj analizi ispitan je odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata, u drugoj odnos temperamenta i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata, a u trećoj odnos temperamenta, neadaptivnih strategija emocionalne regulacije i depresivnosti adolescenata. Svi uvjeti provedbe metode Barona i Kennya (1986) su zadovoljeni.

Rezultati proizašli iz regresijskih analiza vidljivi su u Tablici 10.

Ispitani model vidljiv je na Slici 2.

Slika 2. Model medijacijskog efekta neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata, uz prikazane beta koeficijente

() efekt temperamenta na depresivnost nakon kontrole strategija emocionalne regulacije kao medijatora

Tablica 10. Medijacijski efekt neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata (N=317)

	R ²	β	SE	t
1. Regresijska analiza	.17**			
temperament/depresivnost adolescenata		.41	.06	8.07**
2. Regresijska analiza	.32**			
temperament/neadaptivne strategije ER adolescenata		.57	.04	12.18**
3. Regresijska analiza	.29**			
temperament,		.18	.18	3.13**
neadaptivne strategije ER adolescenata		.41	.07	7.10**
/depresivnost adolescenata				
ER – emocionalna regulacija				**p<0.01

Kao što je vidljivo u Tablici 10., temperament se pokazao statistički značajnim prediktorom depresivnosti adolescenata ($F_{1,315}=65.05$, $p<0.01$) te neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata ($F_{1,315}=148.46$, $p<0.01$). Također, neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata su se pokazale statistički značajnim prediktorom depresivnosti ($F_{1,315}=112.65$, $p<0.01$). Temperament i neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata značajni su prediktori depresivnosti adolescenata ($F_{2,314}=62.82$, $p<0.01$). Povezanost temperamenta i depresivnosti adolescenata je nakon uvođenja medijacijske varijable umanjena, što ukazuje na pojavu djelomične, a ne potpune medijacije. Proveden je i postupak računanja Sobelova post-hoc testa koji je utvrdio da je medijacijski efekt neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata značajan ($Z=3.028$, $SE=0.039$, $p<0.01$).

4.4. Moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata

Prethodno ispitivanju moderacijskog efekta strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, ispitane su povezanosti navedenih varijabli. Dobivena matrica korelacija vidljiva je u Tablici 11.

Tablica 11. Matrica korelacija između strategija emocionalne regulacije roditelja i adolescenata te depresivnosti adolescenata ($N=158$)

	Depresivnost	AS (adolescenti)	NS (adolescenti)	AS (roditelji)	Ruminacija (roditelji)
AS (roditelji)	-.09	.13	.02		
Ruminacija (roditelji)	.14	.16	.22**	.04	
Supresija (roditelji)	-.01	.21	.06	.14	.14

AS-adaptivne strategije, NS-neadaptivne strategije

** $p<0.01$

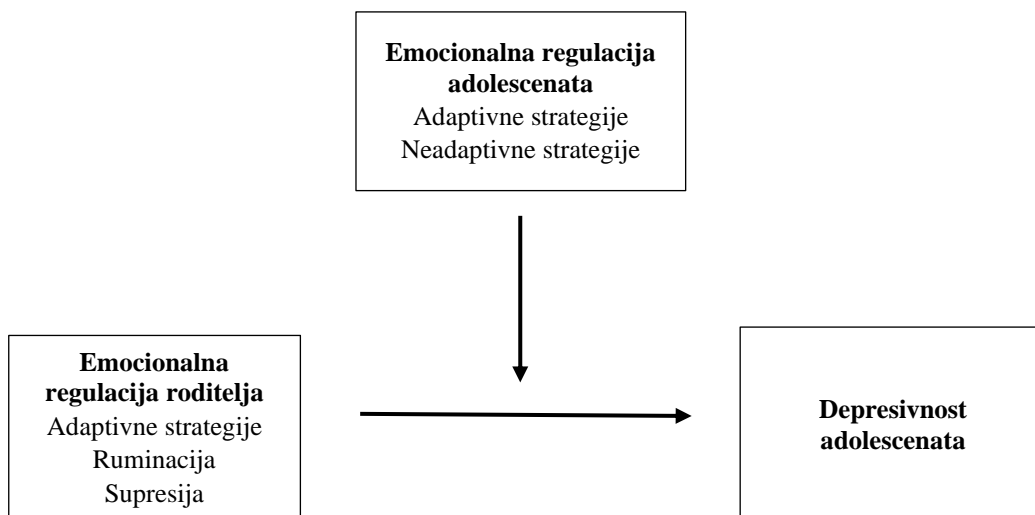
Tablica 11. zorno prikazuje da je dobivena statistički značajna korelacija neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata i neadaptivne strategije ruminacije roditelja ($r=.22$, $p<0.01$). Korelacija je pozitivna, što ukazuje da je učestalija primjena ruminacije u

roditelja povezana s učestalijom promjenom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u adolescenata.

Nije dobivena statistički značajna korelacija depresivnosti adolescenata i adaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata s ni jednom skupinom strategija emocionalne regulacije roditelja ($p > 0.05$). Nije dobivena ni statistički značajna korelacija neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata s adaptivnim strategijama emocionalne regulacije roditelja ni roditeljskom supresijom ($p > 0.05$). Također, nije dobivena statistički značajna povezanost adaptivnih strategija emocionalne regulacije roditelja s roditeljskom ruminacijom i supresijom ($p > 0.05$).

Kako bi se ispitaio moderatorski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata na odnos emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, provedeno je 6 hijerarhijskih regresijskih analiza kojima je kontroliran efekt spola i temperamenta kao dviju urođenih karakteristika pojedinaca. Pritom, strategije emocionalne regulacije roditelja (adaptivne strategije, ruminacija i supresija) predstavljale su prediktore, strategije emocionalne regulacije adolescenata (adaptivne i neadaptivne) moderatore, a depresivnost adolescenata ishodnu varijablu tj. kriterij. Prikaz modela vidljiv je na Slici 1.

Slika 1. Prikaz modela emocionalne regulacije adolescenata kao moderatora odnosa emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata

Rezultati provedenih regresijskih analiza vidljivi su u Tablici 12.

Tablica 12. Analiza moderacijskog efekta emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata (N=158)

		B	SE	β	t	ΔR^2	ΔF
Model 1						.30	
Korak 1	Temperament	.19	.12	.14	1.54	.16	14.47**
	Spol adolescenata	.06	.83	.00	.07		
Korak 2	RR	.08	.12	.05	.67	.14	15.15**
	ANE	.57	.11	.45	5.27**		
Korak 3	RR X ANE	.02	.03	.06	.87	.00	.76
Model 2						.30	
Korak 1	Temperament	.19	.12	.14	1.55	.16	14.47**
	Spol adolescenata	.08	.83	.01	.09		
Korak 2	RS	-.07	.10	-.05	-.68	.14	15.20**
	ANE	.60	.11	.47	5.59**		
Korak 3	RS X ANE	.02	.02	.07	.97	.00	.94
Model 3						.32	
Korak 1	Temperament	.17	.12	.13	1.47	.16	14.47**
	Spol adolescenata	-.05	.82	-.01	-.06		
Korak 2	RAD	-.07	.07	-.07	-.96	.15	16.08**
	ANE	.57	.11	.45	5.44**		
Korak 3	RAD X ANE	-.03	.02	-.12	-1.71	.01	2.91
Model 4						.21	
Korak 1	Temperament	.47	.11	.35	4.28**	.16	14.47**
	Spol adolescenata	-.80	.89	-.07	-.90		
Korak 2	RR	.23	.12	.14	1.90	.05	4.95**
	AAD	-.28	.10	-.20	-2.72**		
Korak 3	RR X AAD	.01	.04	.03	.40	.00	.16
Model 5						.19	
Korak 1	Temperament	.49	.11	.36	4.34**	.16	14.47**
	Spol adolescenata	-.83	.90	-.08	-.92		
Korak 2	RS	-.00	.11	-.00	-.03	.03	2.99
	AAD	-.23	.10	-.17	-2.24*		
Korak 3	RS X AAD	-.02	.03	-.06	-.79	.00	.62

Model 6						.19	
Korak 1	Temperament	.48	.11	.36	4.32**	.16	14.47**
	Spol adolescenata	-.91	.91	-.09	-1.01		
Korak 2	RAD	-.04	.08	-.04	-.52	.03	3.12*
	AAD	.11	.65	.08	.17		
Korak 3	RAD X AAD	-.01	.02	-.26	-.55	.00	.30

RR roditeljska ruminacija; RS roditeljska supresija; RAD roditeljske adaptivne strategije; AAD adolescentne adaptivne strategije; ANE adolescentne neadaptivne strategije; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Prva analiza uključivala je ispitivanje efekta neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata na odnos roditeljske strategije ruminacije i depresivnosti adolescenata (Model 1). U odnosu na početni model s temperamentom i spolom kao prediktorima ($R^2=0.16$), neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata i roditeljska ruminacija doprinose 14% objašnjenju varijance depresivnosti adolescenata, pri čemu postotak objašnjene varijance raste na 30%. Ovaj doprinos prediktora pokazao se značajnim ($F_{2,153}=16.14$, $p < 0.01$), no njihova interakcija ne čini značajan doprinos objašnjenju varijance kriterija ($\Delta R^2=0.00$, $F_{1,152}=0.76$, $p > 0.05$). Značajnim prediktorom depresivnosti adolescenata pokazale su se neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata ($t=5.27$, $p < 0.01$).

Sljedeće je ispitan doprinos neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu roditeljske strategije supresije i depresivnosti adolescenata (Model 2). Neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata te roditeljska supresija doprinose 14% u objašnjenju varijance depresivnosti, nakon kontrole temperamenta i spola adolescenata, te se taj doprinos pokazao značajnim ($F_{2,153}=15.20$, $p < 0.01$). Interakcija neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata i roditeljske supresije doprinosi 0.4% u objašnjenju varijance depresivnosti adolescenata, a promjena u postotku objašnjene varijance nije se pokazala značajnom ($F_{1,152}=0.94$, $p > 0.05$). Kao značajan prediktor depresivnosti adolescenata pokazale su se neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata ($t=5.59$, $p < 0.01$).

Ispitan je i doprinos neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu adaptivnih strategija emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata (Model 3). Nakon kontrole temperamenta i spola adolescenata, prediktori objašnjavaju dodatnih 14.6% varijance depresivnosti adolescenata, a taj se doprinos pokazao značajnim ($F_{2,153}=16.08$, $p < 0.01$). Interakcija dvaju prediktora doprinosi objašnjenju varijance kriterija 1.3%, no taj se

doprinosa ne smatra značajnim ($F_{1,152}=2.91$, $p>0.05$). Kao značajan prediktor depresivnosti adolescenata pokazale su se neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata ($t=5.44$, $p<0.01$).

Zatim, ispitan je doprinos adaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu roditeljske strategije ruminacije i depresivnosti adolescenata (Model 4). Adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata i roditeljska ruminacija značajno doprinose u objašnjenju varijance depresivnosti adolescenata povećavajući postotak objašnjene varijance u odnosu na prethodni korak analize za 5.1% ($F_{2,153}=4.95$, $p<0.01$). Interakcija dvaju prediktora ne doprinosi značajno postotku objašnjene varijance kriterija ($F_{1,152}=0.16$, $p>0.05$). Značajnim prediktorima depresivnosti adolescenata pokazali su se temperament adolescenata ($t=4.28$, $p<0.01$) te adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata ($t=-2.72$, $P<0.01$).

Nadalje, ispitan moderacijski efekt adaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu roditeljske strategije supresije i depresivnosti adolescenata (Model 5). Roditeljska supresija i adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata, uslijed kontrole temperamenta i spola adolescenata, su na granici značajnosti u objašnjenju depresivnosti adolescenata ($\Delta R^2=0.03$, $F_{2,153}=2.99$, $p=0.05$). Interakcija prediktora, također, ne čini značajan doprinos objašnjenju varijance kriterija ($\Delta R^2=0.00$, $F_{1,152}=4.95$, $p>0.05$). Značajnim prediktorima depresivnosti adolescenata pokazali su se temperament adolescenata ($t=4.34$, $p<0.01$) te adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata ($t=-2.24$, $p<0.05$).

Posljednja analiza uključivala je ispitivanje efekta adaptivnih strategija ER adolescenata na odnos adaptivnih strategija emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata. Adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata i roditelja, nakon kontrole temperamenta i spola adolescenata, objašnjavaju dodatnih 3.3% varijance depresivnosti adolescenata, a promjena u doprinosu objašnjenju varijance je značajna ($F_{2,153}=3.12$, $p<0.05$). Interakcija adaptivnih strategija adolescenata i roditelja doprinosi 0.2% u objašnjenju varijance kriterija, a ta promjena nije značajna ($F_{1,152}=0.30$, $p>0.05$). Značajnim prediktorom depresivnosti adolescenata pokazao se temperament ($t=4.32$, $p<0.01$).

5. RASPRAVA

Provedeno istraživanje je kao cilj imalo ispitivanje odnosa emocionalne regulacije adolescenata, njihova temperamenta i stupnja depresivnosti, kao i odnos emocionalne regulacije adolescenata i njihovih roditelja te depresivnosti adolescenata. Ispitane su spolne razlike u temperamentu, depresivnosti i emocionalnoj regulaciji adolescenata te korelacije istih varijabli. Ispitan je i medijacijski efekt emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata. Osim toga, ispitan je doprinos strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu strategija emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, nakon kontrole prirodnih varijabli spola i temperamenta adolescenata.

5.1. Spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata

Kako bi se ispitale razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije između djevojaka i mladića, proveden je t-test za nezavisne uzorke, a rezultati ukazuju na postojanje značajnih razlika u depresivnosti, temperamentu i korištenju neadaptivnih strategija emocionalne regulacije s obzirom na spol adolescenata. Spolne razlike u primjeni adaptivnih strategija emocionalne regulacije nisu dobivene.

Sukladno očekivanjima, rezultati istraživanja ukazuju da djevojke postižu više rezultate na skali depresivnosti u odnosu na mladiće. Ovakav nalaz nije neobičan, obzirom da veliki broj autora piše o višoj učestalosti depresivnih simptoma u pripadnica ženskoga spola, a osobito onih adolescentne dobi (Avison i McAlpine, 1992; Essau i sur., 2010; Kubik i sur., 2003; Nolen-Hoeksema, 2001; Nolen-Hoeksema i Girgus, 1994). Naime, Fujita i sur. (1991) navode da žene češće izvještavaju o negativnom afektu u odnosu na muškarce, a taj osjećaj popraćen je i osjećajem tuge koji se u široj slici vezuje uz pojam depresivnosti okarakteriziran kao subjektivni doživljaj žalosti, praznine, beznadnosti, apatije, a u adolescenata i iritabilnosti (APA, 2013). Istraživanja provedena na ispitanicima adolescentne dobi ukazuju na spolne razlike u depresivnosti sukladne onima u odrasloj populaciji, pri čemu gotovo dvostruko više žena, u odnosu na muškarce, zadovoljava kriterije za dijagnozu velikog depresivnog poremećaja (Essau i sur., 2000; Essau i sur., 2010). Osim negativnog afekta i nesanice, kao značajni simptomi u adolescenata iskazuju se teškoće koncentracije, hipersomnija te u manjoj mjeri psihomotorna agitacija ili retardacija. Spolne se razlike prenose i na navedene simptome, odnosno, nastavlja se trend veće učestalosti u djevojaka. Sukladno tome, Essau i sur. (2000)

uočavaju linearni trend porasta učestalosti depresije i depresivnih simptoma s dobi u adolescentica, dok taj trend nije jasno vidljiv u adolescenata. Spolne razlike u depresivnosti javljaju se u adolescentnoj dobi koja se smatra prijelazom u odraslu dob te sa sobom nosi niz izazova. Kao neki od pretpostavljenih čimbenika koji mogu doprinijeti uočenim razlikama u depresivnosti navode se disregulacija ženskih spolnih hormona u adolescenciji, nezadovoljstvo tijelom i narušeni self-koncept, negativna i stresna životna iskustva te stilovi suočavanja (Nolen-Hoeksema, 2001; Nolen-Hoeksema i Girgus, 1994). Charbonneau i sur. (2008) navode da upravo stresni životni događaji predstavljaju medijator spolnih razlika u depresiji, dok individualne razlike u emocionalnoj reaktivnosti moderiraju odnos stresa i depresivnosti. Izraženost spolnih razlika te poznatost čimbenika njihova održavanja u odrasloj dobi imaju snažne implikacije za rad s adolescentima, obzirom da prisutnost depresivnosti u adolescenciji povećava rizik razvoja drugih psihijatrijskih poremećaja u odrasloj dobi (Essau i sur., 2000).

Provedeno istraživanje ispitalo je i spolne razlike u temperamentu, odnosno, aktivnosti BIS sustava u adolescenata. Rezultati ukazuju da djevojke postižu više rezultate na BIS skali. Ovakav nalaz ide u prilog prethodno provedenim istraživanjima koja navode da osobe ženskoga spola postižu više rezultate na mjerama vezanim uz BIS sustav, u odnosu na osobe muškoga spola te da općenito imaju višu osjetljivost istoga (Gray i sur., 2016; Li i sur., 2015; Markarian i sur., 2013). Spolne razlike u aktivnosti BIS sustava su vidljive u odraslih žena i adolescentica, dok se u ranijem djetinjstvu ne ispoljavaju jasno, što može činiti osnovu razumijevanja porasta depresivnosti u adolescentica (Pagliaccio i sur., 2016). Knyazev i sur. (2004) smatraju da BIS sustav djeluje kao zaštitni faktor u žena, dok u muškaraca može biti i rizičan. Naime, oprez, aktiviran BIS sustavom, može spriječiti izlaganje rizičnim situacijama, a pri suočavanju s istom može omogućiti spremno djelovanje i reagiranje na vanjske prijetnje. Uzevši u obzir evolucijsku perspektivu, prema kojoj su se pripadnici muškoga spola češće izlagali rizičnijim situacijama radi pribavljanja hrane, dobivene spolne razlike ne čine se neobičnima. Nalaz istraživanja navedenih autora, koji govori da su žene s višim rezultatom na BIS skali rjeđe izložene rizičnim situacijama, potvrđuje opisanu hipotezu. BIS sustav i pojačana osjetljivost koja ga prati može povećati negativnu reaktivnost i negativni afekt (Compas i sur., 2010; Knyazev i sur., 2004), a uzevši u obzir prethodno opisane spolne razlike u depresivnim simptomima, valja se osvrnuti i na povezanost navedenih varijabli, o čemu će biti pisano u kasnijim dijelovima rada.

Ispitivanjem spolnih razlika u korištenju strategija emocionalne regulacije adolescenata dobivena je statistički značajna razlika u korištenju neadaptivnih strategija emocionalne

regulacije, no ne i adaptivnih strategija ER. Pritom, djevojke češće koriste neadaptivne strategije emocionalne regulacije u odnosu na mladiće. Dobiveni rezultati djelomično idu u prilog brojnim istraživanjima provedenim na ovu temu. Nolen-Hoeksema (2012) piše da žene općenito koriste više strategija emocionalne regulacije u odnosu na muškarce, no neznajne spolne razlike u adaptivnim strategijama ne idu tome u prilog. Neki od teoretičara smatraju da su ovakvi podaci posljedica više emocionalne reaktivnosti žena na stresne i negativne životne događaje koje žene procjenjuju više stresnima nego muškarci pa su sklonije učestalijoj primjeni strategija, koje su češće neadaptivne (Hyde i sur., 2008). Žene i muškarci se, također, različito oslanjaju na određene strategije emocionalne regulacije. Dok se žene u velikoj mjeri oslanjaju na korištenje ruminacije, katastrofiziranja i pozitivnog refokusiranja, pripadnici muškoga spola više se usmjeravaju na pozitivno sagledanje situacije, odnosno, pozitivno razmišljanje i kognitivno restrukturiranje (Nolen-Hoeksema, 2012; Pascual i sur., 2016; Zlomke i Hahn, 2010). Usmjerivši se na pojedine strategije, u literaturi se često ističe ruminacija kao strategija koju osobe ženskoga spola često koriste. Tamres i sur. (2002) u svojoj meta-analizi 10 istraživanja navode da žene na mjerama samoprocjene postižu značajno više rezultate na skalama ruminacije, a ove podatke potvrđuju i rezultati Pascuala i sur. (2016) te Nolen-Hoeksema i Aldao (2011). Kao jedan faktor koji može doprinosti ovakvim nalazima je veća sklonost žena da sanjare i razmišljaju o željenim ishodima (eng. wishful thinking), koju neki od autora smatraju jednom formom ruminacije (Nolen-Hoeksema, 2012). Čini se da se žene u većoj mjeri oslanjaju na neadaptivne strategije u odnosu na muškarce, što i jest dobiveno u rezultatima ovoga istraživanja. Naime, dok se emocije muškaraca percipiraju kao ishod vanjskih čimbenika, ženske se emocije shvaćaju kao dispozicijske, internalne karakteristike koje zahtijevaju detaljno analiziranje. Svrhovita analiza i veće usmjeravanje pažnje na emocije, a osobito one negativne, može potaknuti žene da izmijene emocije te zadovolje vanjske zahtjeve, a ne unutarnje, kako bi mogle ostvarivati osobne ciljeve. Želja za ostvarivanje vlastitih postignuća, onda, motivira i upotrebu strategija emocionalne regulacije (Barrett i Bliss-Moreau, 2009; Nolen-Hoeksema, 2012), a s obzirom na ranije spomenuta češća negativna i stresna iskustva, negativnu sliku o sebi i negativnu afektivnost adolescentica (Charbonneau i sur., 2008; Nolen-Hoeksema, 2001; Nolen-Hoeksema i Girgus, 1994), moguće je da se negativni predznak emocije prenese i na odabir neadaptivne strategije suočavanja. Sukladno tome, Nolen-Hoeksema i sur. (1999) smatraju da sazrijevanjem, djevojke do adolescencije razviju drugačiji način reagiranja na stres i stresne događaje od mladića. One najčešće reagiraju ruminacijom tj. usmjeravanjem na unutarnji osjećaj uznemirenosti i osobne brige, a ne aktivnim djelovanjem za umanjivanje uznemirenosti. Opisani bi pristupi išli u prilog

učestalijem korištenju neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u djevojaka, ali i neznačajnim spolnim razlikama u pozitivnim strategijama emocionalne regulacije.

5.2. Povezanost depresivnosti, strategija emocionalne regulacije te temperamenta adolescenata

U svrhu ispitivanja povezanosti depresivnosti, adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije te temperamenta adolescenata, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije. Dobivena je statistički značajna negativna korelacija depresivnosti i adaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata te statistički značajne pozitivne korelacije depresivnosti s neadaptivnim strategijama emocionalne regulacije i temperamentom adolescenata, kao i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije s temperamentom adolescenata. Korelacije adaptivnih strategija emocionalne regulacije s neadaptivnim strategijama emocionalne regulacije i temperamentom nisu bile značajne.

Mnogobrojna istraživanja ukazuju na značaj strategija emocionalne regulacije u razvoju i održavanju psihopatologije, pa tako i u depresivnosti (Ehring i Watkins, 2009; Hyde i sur., 2008; Nolen-Hoeksema, 2012). Provedeno istraživanje sugerira povezanost višeg stupnja depresivnosti s učestalijom primjenom neadaptivnih strategija te rjeđom implementacijom adaptivnih strategija. Teorije emocionalne regulacije koje govore o razvoju psihopatologije navode da nesposobnost korištenja strategija emocionalne regulacije u svrhu regulacije emocija može voditi negativnijim emocijama koje su kronične, snažne i nekontrolabilne te otvaraju vrata razvoju psihopatologije (Nolen-Hoeksema, 2012). Sukladno tome, Li i sur. (2015) navode da je rjeđa upotreba adaptivne strategije pozitivne procjene izrazito važan prediktor depresivnosti, a Nolen-Hoeksema i Aldao (2011) pišu o značajnoj povezanosti maladaptivnih strategija emocionalne regulacije s višim stupnjem depresivnih simptoma za oba spola i kroz sve ispitane dobne skupine. Konkretnije, ruminacija i supresija (Nolen-Hoeksema i Aldao, 2011), kao i katastrofiziranje (Garnefski i sur., 2004; Li i sur., 2015), pozitivno koreliraju s depresivnim simptomima u muškaraca i žena. Repetitivni uzorci mišljenja, karakteristični ruminaciji, predicičaju simptome anksioznosti i depresije (Seegerstrom i sur., 2000). Čini se da perseverativno, ruminativno usmjeravanje na negativne emocije, bez aktivnog uključivanja u rješavanje problema, može doprinijeti razvoju depresivnih simptoma (Nolen-Hoeksema, 2012). Osim ruminacije, i supresija se smatra značajnim prediktorom depresivnosti, pri čemu osobe sklone supresiji i učestalom izbjegavanju vlastitih emocija, povećavaju rizik razvoja depresije (Wenzlaff i Wegner, 2000). Garnefski i sur. (2004) pišu i da se učestalije korištenje adaptivnih strategija tijekom stresnih situacija povezuje sa smanjenim razinama depresivnih

simptoma. Opisani nalazi idu u prilog onima dobivenim u ovome istraživanju. No, neki od istraživača ne dobivaju značajne korelacije depresivnih simptoma s adaptivnim strategijama (Nolen-Hoeksema, 2012; Nolen-Hoeksema i Aldao, 2011), a kao objašnjenje nude kompenzacijsku ulogu adaptivnih strategija u osoba sklonih korištenju neadaptivnih strategija, koju se ne može opaziti ako se adaptivne strategije ispituju samostalno. S obzirom na nekonzistentnost nalaza, valja dublje ući u mehanizme povezanosti dviju varijabli. Osvrnuvši se i na spolne razlike u depresivnosti i korištenju strategija emocionalne regulacije, može se uočiti potencijalna povezanost ovih faktora. Kao što je već opisano, adolescentice su u većoj mjeri sklone korištenju ruminacije u odnosu na aktivno rješavanje problema, čime dodatno naglašavaju negativno raspoloženje (Nolen-Hoeksema i sur., 1999). S obzirom na povezanost neadaptivnih strategija emocionalne regulacije i depresivnosti, nije neobična viša depresivnost u djevojaka u odnosu na mladiće. Dakle, prethodno dobivene spolne razlike u depresivnosti mogu se objasniti spolnim razlikama u korištenju neadaptivnih strategija, među kojima se ruminativni stil suočavanja ističe kao jedan potencijalno važan čimbenik (Cyranowski i sur., 2000; Thomsen i sur., 2005).

Nadalje, rezultati ovoga istraživanja ukazuju na značajnu pozitivnu povezanost karakteristika temperamenta i depresivnosti adolescenata. Točnije, adolescenti koji su imali viši rezultat na BIS skali iskazivali su više depresivnih simptoma. U skladu s ovim rezultatom, nekoliko istraživanja izvještava o povezanosti temperamenta i depresivnih simptoma u mladim odraslim i odraslim osoba (Compas i sur., 2010). Naime, BIS sustav posreduje rješavanju konflikta između BAS i FFFS sustava, a njegovo se djelovanje često doživljava kao osjećaj negativnog afekta (Markarian i sur., 2013). On se vezuje uz viši stupanj osjećaja prijetnje, više izbjegavajućeg ponašanja te više stupnjeve eksternaliziranih i internaliziranih smetnji u pojedinaca (Lengua i Long, 2002), a u istraživanjima pozitivno korelira s depresijom (Aldao i Nolen-Hoeksema, 2010; Johnson i sur., 2003). Viša sklonost negativnom afektu, uz niži pozitivni afekt, može voditi depresiji karakterističnim obrascima koji uključuju anhedoniju, disforiju te bihevioralno i socijalno povlačenje (Compas i sur. 2010). U samom nazivu BIS sustava (eng. behavioral inhibition system) leži važna informacija o mogućem utjecaju na depresivnost pojedinaca. Inhibicija ponašanja, uz kontrolu emocija i samoregulaciju, ulazi u pojam ograničenja (eng. constraint). Ograničenje vlastitih emocija i ponašanja može izmijeniti izražavanje pozitivnih i negativnih emocija te time voditi, kako eksternaliziranim, tako i internaliziranim problemima u pojedinaca. Bihevioralno povlačenje tj. inhibicija često je dio socijalnog povlačenja tipičnog depresivnoj simptomatologiji (Compas i sur. 2010). Naslijeđeni

inhibirani profil ponašanja može povećati rizik razvoja nesigurne privrženosti u djetinjstvu, povećati reaktivnost na stres te interferirati s razvojem suportivnih interpersonalnih odnosa, što može imati važne reperkusije na mentalno zdravlje u kasnijoj dobi (Cyranowski i sur., 2000). BIS sustav svoj vrhunac u većine pojedinaca postiže u razdoblju adolescencije (Gray i sur., 2016). Nagli porast njegove aktivnosti u adolescenciji može se vezati i uz dobivene spolne razlike u temperamentu i depresivnosti, pri čemu, viša aktivnost BIS sustava u djevojaka, vodi negativnim emocijama i doživljaju depresivnosti (Li i sur., 2015).

Ispitivanje povezanosti temperamenta i strategija ER ukazuje na izostanak značajne korelacije temperamenta i adaptivnih strategija te značajnu pozitivnu povezanost temperamenta i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije, pri čemu viša aktivnost BIS sustava korelira s učestalijim korištenjem neadaptivnih strategija. Ovi rezultati sukladni su onima Bijttebier i sur. (2009) koji navode da pojedinci s višim rezultatima na BIS skali vjerojatnije koriste neadaptivne strategije emocionalne regulacije. Kao što je već navedeno, BIS se često povezuje s negativnim afektom (Markarian i sur., 2013). Visoka osjetljivost BIS sustava može uvećati negativnu emocionalnu reaktivnost pojedinca na podražaje te potaknuti korištenje strategija emocionalne regulacije. Dakle, osjetljiviji BIS sustav vodi povećanim afektivnim reakcijama koje stvaraju emocionalni kontekst u kojem se vrši primjena neadaptivnih strategija emocionalne regulacije (Bijttebier i sur., 2009). Pickett i sur. (2011) navode izbjegavajuće ponašanje kao strategiju emocionalne regulacije karakterističnu osjetljivijem BIS sustavu. Nadovezujući se na prethodne dijelove teksta, izbjegavajuće ponašanje karakteristično je za depresivnost, a uzevši u obzir dobivene statistički značajne korelacije depresivnosti adolescenata sa strategijama emocionalne regulacije i temperamentom, može se pretpostaviti kako su ove varijable u međusobno utjecajnim odnosima. Bijttebier i sur. (2009) elaboriraju da s obzirom na to da pojedinci osjetljivijeg BIS sustava učestalije koriste neadaptivne strategije emocionalne regulacije, oni otvaraju put ka snažnim ciklusima depresije. Čini se smisljeno zaključiti da povišena osjetljivost BIS sustava i sklonost korištenju neadaptivnih strategija emocionalne regulacije zajedno imaju značajan doprinos razvoju depresivnosti u adolescenata, osobito u dobi u kojoj se javljaju mnogobrojne promjene unutar i van okvira opisanih varijabli.

U ovom istraživanju nije dobivena statistički značajna povezanost adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Neka od prethodno spomenutih istraživanja, koja ispituju spolne razlike u primjeni strategija emocionalne regulacije, navode da žene učestalije koriste i adaptivne i neadaptivne strategije emocionalne regulacije (Nolen-Hoeksema, 2012). Stoga, pretpostavka je ovog istraživanja bila da će ove dvije vrste strategija značajno pozitivno

korelirati tj. da će učestalija primjena jedne vrste strategija korelirati s učestalijom primjenom druge vrste strategija emocionalne regulacije. Sukladno ovoj pretpostavci, Konaszewski i sur. (2019) pišu o statistički značajnoj pozitivnoj povezanosti dviju vrsta strategija, no rezultati ovog istraživanja ukazuju da učestalost primjene istih nije međusobno ovisna. Kao jedan od čimbenika koji je mogao doprinijeti ovakvom nalazu jest struktura upitnika koji je ispitivao emocionalnu regulaciju adolescenata. Naime, iz upitnika su izbačene čestice koje ispituju jednu adaptivnu i jednu neadaptivnu strategiju emocionalne regulacije. Moguće je da je upravo izostanak mjerenja istih dao doprinos izostanku značajne povezanosti dviju vrsta strategija. Čini se da češće korištenje adaptivnih strategija, u ovom istraživanju, nije značajno povezano s češćim korištenjem neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Moguće je da, s obzirom na neznčajne spolne razlike u primjeni adaptivnih strategija, adolescenti koji su činili uzorak istraživanja ne iskazuju trend učestalije primjene adaptivnih strategija emocionalne regulacije u djevojaka, pa, stoga, nije dobivena i statistički značajna povezanost dviju vrsta strategija. Moguće je i obrnuti slijed, no temeljem ovih nalaza ne može se zaključivati o kauzalnim odnosima.

5.3. Medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata

U ovom istraživanju nije ispitan medijacijski efekt adaptivnih strategija emocionalne regulacije na odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata. Naime, dobiveno je da temperament nema značajan efekt na adaptivne strategije emocionalne regulacije te time nije zadovoljen uvjet provedbe metode Barona i Kennya (1956). Navedeno nije neobično obzirom i na prethodno spomenutu neznčajnu korelaciju temperamenta i adaptivnih strategija adolescenata dobivenu u ovom istraživanju. Čini se kako BIS sustav, ipak, nema dovoljno visoki efekt na primjenu adaptivnih strategija kao što ima na primjenu neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u adolescenata.

Da bi se ispitao medijacijski efekt neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u odnosu temperamenta i depresivnosti adolescenata, provedene su 3 regresijske analize. Sukladno očekivanju, neadaptivne strategije emocionalne regulacije pokazale su se značajnim medijatorom odnosa temperamenta i depresivnosti adolescenata. Obzirom na prethodno opisane povezanosti i pretpostavljene odnose ovih varijabli, ovakav nalaz nije neočekivan. Kao što je već navedeno, temperament, odnosno, viša osjetljivost BIS sustava vezuje se uz učestaliji negativni afekt te primjenu manje adaptivnih strategija emocionalne regulacije. Činilo se smislenim pretpostaviti da su, obzirom na povezanost, ovi konstrukti u nešto složenijem

odnosu te da međusobnim djelovanjem mogu utjecati i na druge ishodne varijable, kao što je to depresivnost. Ova je pretpostavka potkrijepljena dobivenim rezultatima, ali i rezultatima Zuzama i sur. (2020) koji navode da su se negativni stil emocionalne regulacije i sklonost ruminaciji pokazali značajnim medijatorima odnosa negativnog afekta i depresivnosti. Sukladno tome, Van Beveren i sur. (2016) pišu da karakteristike emocionalne regulacije facilitiraju odnos negativnog afekta i pojave simptoma depresije. Ovi nalazi idu u prilog Clark i Watsonovom modelu koji pretpostavlja da je razvoj depresivnosti pod utjecajem visoke prisutnosti negativnog te niske prisutnosti pozitivnog afekta (Clark i Watson, 1991), a uzevši u obzir povezanost negativnog afekta s internaliziranim problemima mentalnog zdravlja (Garnefski i sur., 2005) te povezanost više osjetljivosti BIS sustava (viša sklonost negativnom afektu) s učestalijom primjenom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije (Bijttebier i sur., 2009), nije neobično što karakteristike emocionalne regulacije pojedinaca posreduju odnos temperamenta kao prirođene kvalitete i depresivnosti kao djelomično stečena problema. Noviji radovi, sagledavši veliki broj istraživanja koji govori o odnosu ovih varijabli, ističu važnost strategija emocionalne regulacije u razvoju depresivnih simptoma. Pritom, autori smatraju da emocionalna regulacija biva medijatorom ne samo negativnog, već i pozitivnog afekta, i depresivnosti pojedinaca (Yildiz i Kizildağ, 2018). Iz navedenog se čini da temperament utječe na cjelokupan raspon emocionalnih reakcija pojedinca te time stvara podlogu razvoju depresivnih simptoma (Rueda i Rothbart, 2009). Podršku ovakvom zaključku daju i istraživanja koja naglašavaju važnost rane dobi u razvoju emocionalne regulacije. Ruff i Rothbart (1996) navode da negativni temperament u ranom djetinjstvu ograničava djetetovu sposobnost za razvoj prikladnih strategija emocionalne regulacije. Razlog tome leži u činjenici da učestao, dugotrajan i intenzivan stres može interferirati s djetetovom mogućnošću istraživanja i učenja o vlastitoj okolini, a time ono postaje manje emocionalno, socijalno i kognitivno kompetentno.

Rezultati istraživanja pokazali su da je opisan medijacijski efekt djelomičan, odnosno da se efekt temperamenta na depresivnost adolescenata nakon kontrole neadaptivnih strategija emocionalne smanjuje, no povezanost ovih varijabli nije svedena na nulu. Dakle, neadaptivne strategije emocionalne regulacije značajno posreduju odnosu temperamenta i depresivnosti, no u njihovu odnosu djeluju i neke druge varijable. Obzirom na rezultate ovoga istraživanja, moguće je da u ovom odnosu i spol igra značajnu ulogu pa bi u budućim istraživanjima valjalo ispitati i spolne razlike u medijacijskom efektu emocionalne regulacije. Osim spola, istraživanja ukazuju i na druge značajne čimbenike poput mrzovolje (Mezulis i sur., 2010) ili

pak osjećaja beznadnosti (Erbuto i sur., 2018) kao značajne medijatore odnosa temperamenta i depresivnosti. Nadalje, Boldrini i sur. (2021) pišu da nesigurna privrženost ima značajan medijacijski efekt u odnosu depresivnosti i iritabilnog temperamenta. Također, svjesna kontrola, koja se može opisati kao kapacitet za samoregulaciju ponašanja i emocionalnih odgovora, se pokazala značajnim moderatorom odnosa negativnog i pozitivnog afekta i depresivnih simptoma (Verstraeten i sur., 2009). Osim osobnih karakteristika, na ovaj odnos mogu utjecati i vanjski faktori kao što je to roditeljsko ponašanje i njihov odnos s djetetom. Pa tako, značajnim faktorima u odnosu temperamenta i depresivnosti ističu se niska roditeljska briga, visoka psihološka kontrola te prezaštićujući stil roditeljstva (Alloy i sur., 2006). Dakle, osim dobivene značajne uloge emocionalne regulacije, u obzir valja uzeti i druge čimbenike koji mogu doprinijeti odnosu depresivnosti i temperamenta adolescenata.

5.4. Moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata

Prethodno ispitivanju moderacijskog efekta strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, ispitane su korelacije varijabli vezanih uz roditeljske strategije emocionalne regulacije te adolescentnu depresivnost, temperament i emocionalnu regulaciju. Dobivena je statistički značajna pozitivna povezanost neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata i ruminacije roditelja. Korelacija među ostalim varijablama nije se pokazala značajnom. Dobivene korelacije nisu suglasne istraživanjima koja govore o značajnoj negativnoj povezanosti roditeljske disregulacije i primjene adaptivnih strategija djece (Morelen i sur., 2014), kao ni rezultatima Bariolle i sur. (2011) koji pišu o pozitivnoj povezanosti primjene supresije u roditelja i njihove djece. No, dobiveni nalazi nisu potpuno nesuglasni navedenom istraživanju Morelen i sur. (2014). Dobivena korelacija roditeljske ruminacije i neadaptivnih strategija u adolescenata, čini se, ipak ide u prilog pretpostavci da pri opažanju roditeljskog suočavanja s emocijama dolazi do internalizacije i kasnije primjene istih u djece (Cole i sur., 1994). Obzirom na to da se u ovom istraživanju nisu razmatrale pojedine strategije emocionalne regulacije adolescenata, u budućim istraživanjima bi valjalo usmjeriti se upravo na povezanost pojedinih strategija kako bi se dobio bolji uvid u mehanizme učenja pojedine strategije emocionalne regulacije. Usmjerivši se na neadaptivne strategije emocionalne regulacije, pokazalo se da supresija roditelja, u odnosu na ruminaciju, ne korelira značajno s neadaptivnih strategijama emocionalne regulacije adolescenata. Moguće je, da, s obzirom na to da supresija predstavlja potiskivanje ponašanja vezano iz emocije (Gross i John, 2003), ona nije lako dostupna za

opažanje i imitaciju od strane djeteta te, stoga, ima manji utjecaj na emocionalnu regulaciju adolescenata. S druge strane, ruminacija, iako okarakterizirana kao internalni stil mišljenja (Tamares i sur., 2002), se može manifestirati u formi govora i dijeljenja vlastitih misli, što može ostaviti veći utisak na dijete, a time voditi modeliranju i češćoj primjeni strategije.

Kako bi se ispitao moderacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, provedeno je 6 hijerarhijskih regresijskih analiza kojima su kontrolirane varijable spola i temperamenta. Ni jedna interakcija strategija emocionalne regulacije roditelja i adolescenata nije značajno doprinijela postojećem odnosu roditeljske emocionalne regulacije i depresivnosti. Dakle, nije dobiven niti jedan statistički značajan moderacijski efekt. Dobiveni nalazi nisu očekivani s obzirom na rezultate istraživanja koja govore o međusobnoj značajnoj povezanosti ovih varijabli. Naime, Cole i sur. (1994) izvještavaju o povezanosti emocionalne disregulacije roditelja te manjeg broja i kvalitete strategija emocionalne regulacije adolescenata. Uzevši u obzir povezanost depresivnih simptoma s učestalim korištenjem neadaptivnih strategija, očekivao se značajan interakcijski efekt strategija emocionalne regulacije roditelja i adolescenata na depresivnost adolescenata. Iako su pojedine strategije zajedno značajno doprinosile objašnjenju varijance depresivnosti, njihova interakcija nije doprinosila dovoljno da bi se pokazala značajnom. Moguće je da je do ovakvih rezultata došlo uslijed propusta i nedostataka pri provedbi istraživanja, o kojima će kasnije biti pisano, a moguće je da su uz roditeljske strategije emocionalne regulacije, djelovali i drugi faktori koji nisu kontrolirani (npr. boravak u vrtiću, vršnjački odnosi, životni stresori u djetinjstvu). Naime, adolescenciju kao razvojno razdoblje karakterizira težnja neovisnosti, izgradnja vlastita identiteta te niz kognitivnih promjena. Ove promjene zahvaćaju hipotetsko i apstraktno mišljenje, socijalna shvaćanja te inhibiciju pojedinih ponašanja i reakcija što se može dovesti u vezu sa strategijama emocionalne regulacije. Dakle, iako su roditeljski utjecaji značajno doprinosili emocionalnoj regulaciji mlađe djece, u adolescenciji dolazi do sve nižeg oslanjanja na roditeljske resurse i pomoć, a razvoj emocionalne regulacije se odvija sukladno vlastitim željama i potrebama no i zahtjevima drugih okolinskih čimbenika (Steinberg, 2005; Yap i sur., 2007). Sukladno tome, valja spomenuti da je veliki broj istraživanja o povezanosti emocionalne regulacije roditelja i djece, na kojima su temeljene pretpostavke ovoga istraživanja, proveden na mlađoj djeci, u razdoblju kada je stupanj socijalizacije djeteta najviši unutar obitelji (Bariola i sur., 2011). Odrastanjem i ulaskom u adolescenciju krug socijalizacije se širi te na djecu u sve većoj mjeri utječu nastavnici, vršnjaci, mediji i kultura okoline, čime slabi utjecaj roditeljskih strategija na

njihove, ali i na simptome depresivnosti (Bariola i sur., 2011; Klimes-Dougan i sur., 2007; Morris i sur., 2007). Nadalje, prethodna istraživanja su pretežno ispitala utjecaj majčinske emocionalne regulacije na emocionalnu regulaciju i depresivnost djece (Bariola i sur., 2011). U provedenom istraživanju sudjelovali su i očevi i majke, no nije kontroliran spol roditelja kao faktor koji bi mogao doprinosti dobivenim rezultatima. Stoga bi valjalo ispitati emocionalnu regulaciju oba roditelja kako bi rezultati bili što kvalitetniji i pouzdaniji. Osvrnuvši se, dalje, na vanjske faktore utjecaja na emocionalnu regulaciju i depresivnost djece, evidentno je da su u današnjem svijetu djeca od mlađe dobi u velikoj mjeri izložena ljudima van konteksta primarne obitelji. Obzirom na zaposlenost majki i očeva, djeca često pohađaju vrtiće ili provode vrijeme s djedovima i bakama. Kao što je već navedeno, rana socijalizacija može utjecati na razvoj strategija emocionalne regulacije, pa su djeca od najranije dobi mogla naučiti strategije suočavanja i od ljudi van samog obiteljskog okruženja (npr. teta u vrtiću, druga djeca u vrtiću, treneri na treninzima) (Bariola i sur., 2011, Macuka, 2012). Stoga bi pri provedbi budućih istraživanja valjalo kontrolirati i te faktore.

Kao značajni faktori depresivnosti adolescenata uglavnom su se isticale adaptivne i neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata, dok se roditeljske strategije nisu pokazale značajnima u predikciji depresivnih simptoma. Čini se da su ovi podaci suglasni prethodno navedenom većem utjecaju osobne potrebe za zrelim emocionalnim ponašanjem u adolescenciji, a manje roditeljskim utjecajima na njihovu djecu (Murphy i sur., 1999; Yap i sur., 2007). Ovakvi rezultati sukladni su i dobivenim korelacijama koje ukazuju da se depresivni simptomi vezuju uz rjeđu upotrebu adaptivnih te češću upotrebu neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Osim navedenog, kao značajan prediktor depresivnosti, u modelima koji su obuhvaćali adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata, pokazao se temperament, ukazujući i na osjetljivost BIS sustava kao važan čimbenik u odnosu ispitanih varijabli. Obzirom na često spominjanu povezanost neadaptivnih strategija emocionalne regulacije i BIS sustava, moguće je da je temperament, uz adaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata, pokazao značajniji doprinos simptomima depresivnosti zbog svoje vezanosti uz negativni afekt i emocionalnost, u odnosu na modele koji su uključivali i neadaptivne strategije emocionalne regulacije adolescenata, za koje se smatra da, također, doprinose razvoju depresivnih simptoma.

5.5.Osvrt na probleme i hipoteze istraživanja

Provedeno je istraživanje ispitalo povezanost i spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i strategijama emocionalne regulacije adolescenata, kao i moderacijski efekt strategija

emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata. Veliki broj hipoteza je potvrđen. Spolne razlike u ispitanim konstuktima, izuzev adaptivnih strategija, su sukladne očekivanjima. Također, Pearsonovi koeficijenti korelacije ukazuju na značajnost koja je u skladu s prethodnim istraživanjima. Medijacijski efekt koji je značajan sukladan je postavljenim hipotezama te pruža podršku prethodnim istraživanjima na ovu temu. Neznačajna povezanost adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije te neznačajan moderacijski efekt emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata, mogu biti posljedica djelovanja višestrukih faktora te metodoloških ograničenja istraživanja, koja su navedena u nastavku.

5.6. Prednosti i ograničenja istraživanja

Jedna od posebnih karakteristika provedenog istraživanja jest što je emocionalna regulacija roditelja ispitivana baš u roditeljskoj ulozi. Pritom, korištena je Skala emocionalne regulacije u roditeljstvu koja je za potrebe ovog istraživanja prevedena s engleskog jezika na hrvatski, metodom dvostrukog slijepog prijevoda. Pouzdanost skale pokazala se prikladnom, što je dalo doprinos budućem korištenju ove skale u istraživanjima te pružilo mogućnost ispitivanja emocionalne regulacije roditelja u roditeljskoj ulozi te njihova utjecaja na djecu. Analiza medijacijskog efekta emocionalne regulacije pružila je uvid u mehanizam utjecaja temperamenta na depresivnost pojedinaca i na taj način dala potvrdu prethodnim istraživanjima na ovu temu te otvorila vrata ispitivanju principa povezanosti triju varijabli. Ispitivanje moderacijske uloge emocionalne regulacije adolescenata u odnosu emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata pruža doprinos malom broju istraživanja koji ispituju ovakve efekte, osobito kada se radi o adolescentnom uzorku te specifičnosti strategija emocionalne regulacije u roditeljskoj ulozi. Također, važnim doprinosom ovog istraživanja može se smatrati kontrola temperamenta i spola kao prirodnih karakteristika pojedinca koje značajno mogu utjecati na strategije emocionalne regulacije te sklonost manifestaciji depresivnih simptoma. Dobiveni nalazi sugeriraju važnost utjecaja okolinskih faktora u odnosu na genetske čimbenike u razvoju emocionalne regulacije i depresivnosti. Važno obilježje ovog istraživanja jest i uzorak adolescentne dobi. Naime, utjecaj strategija emocionalne regulacije roditelja na one njihove djece, često je ispitivana u mlađoj dječjoj dobi, a provedba istraživanja na adolescentima može pružiti uvid u mnoge druge faktore koji tijekom razvoja utječu na emocionalnu regulaciju i depresivnost (npr. sazrijevanje, težnja autonomiji, socijalizacija van obitelji). Adolescencija, kao period pogodan za razvoj problema mentalnog zdravlja, je važno razdoblje za ispitivanje povezanosti prirodnih kvaliteta (spol i temperament) i stečenih

(emocionalna regulacija) osobina pojedinaca sa psihopatološkim obilježjima. Rezultati provedenog istraživanja svoj doprinos iskazuju u implikacijama za edukaciju i rad s adolescentima. Točnije, rezultati sugeriraju da upoznavanje s adaptivnim strategijama emocionalne regulacije te rad na ograničavanju primjene neadaptivnih strategija emocionalne regulacije može pridonijeti nižim razinama depresivnosti.

Unatoč značajnim doprinosima istraživanja, postoje i ograničenja koja su mogla doprinijeti dobivenim rezultatima. Naime, uzorak ispitanih roditelja u većoj mjeri su činile majke, a ispunjavanje upitnika od strane roditelja nije bilo nadgledano i praćeno od strane psihologa ili drugog stručnog suradnika. Iako su upute jasno napisane na početnoj stranici upitnika, moguće je da roditelji nisu uspjeli dobiti odgovor na pitanja i moguće nejasnoće. Nadalje, provedba istraživanja nije vršena u svim skupinama učenika pod vodstvom iste osobe te je i u tim situacijama moglo doći do utjecaja na ispunjavanje upitnika učenika i razumijevanja upute. Osim navedenog, skale koje su ispitivale depresivnost i temperament bile su sastavljene od 7 čestica te bi u budućim istraživanjima valjalo proširiti spektar tvrdnji koji ispituju iste kako bi se dobio bolji uvid u širinu i specifičnost simptoma depresivnosti, ali i druge karakteristike temperamenta, osim bihevioralno-inhibicijskog sustava. Također, kada se govori o mjernim instrumentima, Upitnik kognitivne emocionalne regulacije koji su ispunjavali adolescenti, u ovom istraživanju nije iskazivao strukturu jednaku očekivanoj. Iz upitnika su uklonjene 4 čestice, od kojih dvije mjere adaptivnu strategiju pozitivnog refokusiranja, a druge dvije neadaptivnu strategiju okrivljavanja drugih. Dakle, na uzorku ovog istraživanja nije postignuta struktura sukladna prethodnim istraživanjima, što predstavlja još jedno ograničenje pri generalizaciji dobivenih rezultata na širu populaciju. Uzorak adolescenata u ovom istraživanju su činili učenici gimnazija, a u provedbu istraživanja nije uključena niti jedna strukovna škola. U buduću bi valjalo uključiti i učenike različitih škola kako bi reprezentativnost uzorka postala bolja. Nadalje, na prikupljene podatke su mogli utjecati umor učenika, obzirom da se istraživanje u nekim slučajevima provodilo na kraju školskoga dana, te sram ili strah da drugi učenici ne vide njihove odgovore. Grupna provedba u već postojećim rasporedima sjedenja adolescenata mogla je doprinijeti davanju socijalno poželjnih odgovora ili seta odgovora. Uz navedene varijable, valjalo je ispitati i depresivnost roditelja, obzirom na prethodno spomenutu povezanost depresivnosti djece i roditelja.

Zaključno, valja naglasiti da dobiveni rezultati otvaraju vrata mnogobrojnim ispitivanjima odnosa depresivnosti i emocionalne regulacije, ali i drugih potencijalnih faktora, osobito u adolescentnoj dobi. Uvid u mehanizme razvoja emocionalne regulacije te njena utjecaja na

razvoj depresivnih simptoma dao bi značajan doprinos u radu s adolescentima, ali i njihovim roditeljima.

6. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje ispitivalo je povezanost i spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i emocionalnoj regulaciji adolescenata. Osim toga, ispitan je medijacijski efekt strategija emocionalne regulacije adolescenata na odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata, kao i moderacijski efekt emocionalne regulacije adolescenata na odnos emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata.

Rezultati ukazuju da su djevojke depresivnije, da imaju višu osjetljivost BIS sustava te da su sklonije primjeni neadaptivnih strategija emocionalne regulacije nego mladići, što i jest u skladu s postavljenim hipotezama. No, nije dobivena statistički značajna razlika u primjeni adaptivnih strategija s obzirom na spol, što nije sukladno hipotezama postavljenim temeljem istraživanja koja pišu o višoj učestalosti primjene adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije u žena.

Također, rezultati istraživanja ukazuju da su više razine depresivnosti povezane s višom osjetljivošću BIS sustava, učestalijom primjenom neadaptivnih i rjeđom primjenom adaptivnih strategija emocionalne regulacije, a osim toga, osjetljiviji BIS sustav povezan je s češćom primjenom neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Dobiveni nalazi sugeriraju isprepletenost ispitanih varijabli, pri čemu se može pretpostaviti da su dobivene spolne razlike u depresivnosti, temperamentu i emocionalnoj regulaciji posljedica međusobne interakcije istih s okolinskim i genetskim čimbenicima. Nije dobivena statistički značajna povezanost adaptivnih i neadaptivnih strategija emocionalne regulacije. Ovakav nalaz implicira da je učestalost primjene jedne vrste strategija emocionalne regulacije neovisna o učestalosti primjene druge vrste, u situaciji kada se u obzir uzimaju samo te dvije varijable.

Značajan medijacijski efekt neadaptivnih strategija emocionalne regulacije na odnos temperamenta i depresivnosti adolescenata sugerira da emocionalna regulacija na određeni način povezuje svojstva temperamenta s depresivnošću, no činjenica da je medijacijski efekt djelomičan upućuje na to da uz izravan efekt temperamenta na depresivnost postoje i drugi faktori koji doprinose objašnjenju povezanosti ovih varijabli.

Emocionalna regulacija adolescenata nije se pokazala značajnim moderatorom odnosa emocionalne regulacije roditelja i depresivnosti adolescenata. Čini se da je adolescencija razdoblje u kojem utjecaj roditeljske emocionalne regulacije ima manji značaj za adolescentnu emocionalnu regulaciju. Razvoj depresivnih simptoma, čini se, nije pod velikim pritiskom

roditeljskih kapaciteta za suočavanje s emocijama, već se sugerira važnost drugih čimbenika poput socijalizacije te vršnjačkog utjecaja na adolescente. Značajnim prediktorima depresivnosti adolescenata isticale su se rjeđa primjena adaptivnih i učestalija primjena neadaptivnih strategija emocionalne regulacije adolescenata. Rezultati imaju snažnu implikaciju za rad s adolescentima te edukaciju o važnosti primjene adaptivnih strategija suočavanja s emocijama te razumijevanje istih.

7. LITERATURA

Aldao, A. i Nolen-Hoeksema, S. (2010). Specificity of cognitive emotion regulation strategies: A transdiagnostic examination. *Behaviour Research and Therapy*, 48(10), 974-983. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.06.002>

Aldao, A. i Nolen-Hoeksema, S. (2012). When are adaptive strategies most predictive of psychopathology? *Journal of Abnormal Psychology*, 121(1), 276-281. <https://doi.org/10.1037/a0023598>

Alloy, L.B., Abramson, L.Y., Smith, J.M., Gibb, B.E. i Neeren, A.M. (2006). Role of Parenting and Maltreatment Histories in Unipolar and Bipolar Mood Disorders: Mediation by Cognitive Vulnerability to Depression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(1), 23-64. <https://doi.org/10.1007/s10567-006-0002-4>

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed)*. Arlington, VA: American Psychiatric Association.

Avison, W.R. i McAlpine, D.D. (1992). Gender differences in symptoms of depression among adolescents. *Journal of Health and Social Behavior*, 33(2), 77-96. <https://doi.org/10.2307/2137248>

Bariola, E., Gullone, E. i Hughes, E.K. (2011). Child and Adolescent Emotion Regulation: The Role of Parental Emotion Regulation and Expression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14, 198-212. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0092-5>

Baron, R. M. i Kenny, D. A. (1986). The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>

Barrett, L. F., Ochsner, K. N. i Gross, J. J. (2007). On the automaticity of emotion. U: J. Bargh (Ur.), *Social Psychology and The Unconscious: The Automaticity of Higher Mental Processes* (pp. 173–217). New York: Psychology Press.

Barrett, L. i Bliss-Moreau, E. (2009). She's emotional. He's having a bad day: attributional explanations for emotion stereotypes. *Emotion*, 9, 648–58. <https://doi.org/10.1037/a0016821>

- Bensaeed, S., Ghanbari Jolfaei, A., Jomehri, F. i Moradi, A. (2014). The Relationship between Major Depressive Disorder and Personality Traits. *Iran Journal of Psychiatry*, 9(1), 37-41.
- Betts, J., Gullone, E. i Allen, J.S. (2009). An examination of emotion regulation, temperament, and parenting style as potential predictors of adolescent depression risk status: A correlational study. *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 473–485. <https://doi.org/10.1348/026151008X314900>
- Bijttebier, P., Beck, I., Claes, L. i Vandereycken, W. (2009). Gray's reinforcement sensitivity theory as a framework for research on personality – psychopathology associations. *Clinical Psychology Review*, 29, 421–430. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.04.002>
- Boldrini, T., Mancinelli, E., Erbuto, D., Lingiardi, V., Muzi, L., Pompili, M., Ducci, G., Salcuni, S., Tanzilli, A., Venturini, P. i Giovanardi, G. (2021). Affective temperaments and depressive symptoms: The mediating role of attachment. *Journal of Affective Disorders*, 293, 476-483. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.06.026>
- Brown, J.D. (2009). Choosing the right type of rotation in PCA and EFA. *Shiken: JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*, 13(3), 20-25.
- Campos, J. J., Frankel, C. B. i Camras, L. (2004). On the nature of emotion regulation. *Child Development*, 75(2), 377–394. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00681.x>
- Campos, J.J., Mumme, D.L., Kermoian, R. i Campos, R.G. (1994). A functionalist perspective on the nature of emotion. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 284–303. <https://doi.org/10.2307/1166150>
- Carver, C.S. i White, T.L. (1994). Behavioral inhibition, behavioral activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(2), 319–333. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.2.319>
- Charbonneau, A.M., Mezulis, A.H. i Shibley Hyde, J. (2009). Stress and emotional reactivity as explanations for gender differences in adolescents' depressive symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(8), 1050-1058. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9398-8>
- Clark, L.A. i Watson, D. (1991). Tripartite Model of Anxiety and Depression: Psychometric Evidence and Taxonomic Implications. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(3), 316–336. <https://doi.org/10.1037//0021-843x.100.3.316>

- Cole, P.M., Michel, M.K. i Teti, L.O.D. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 73–100. <https://doi.org/10.2307/1166139>
- Compare, A., Zarbo, C., Shonin, E., Van Gordon, W. i Marconi, C. (2014). Emotional regulation and depression: a potential mediator between heart and mind. *Cardiovascular Psychiatry and Neurology*, 2014. <http://dx.doi.org/10.1155/2014/324374>
- Compas B.E., Ey S. i Grant K.E. (1993). Taxonomy, assessment and diagnosis of depression during adolescence. *Psychological Bulletin*, 114(2), 323-344. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.114.2.323>
- Compas, B.E., Connor-Smith, J. i Jaser, S.S. (2010). Temperament, Stress Reactivity, and Coping: Implications for Depression in Childhood and Adolescence. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 33(1), 21-31. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3301_3
- Cyranowski, J.M., Frank, E., Zoung, E. i Shear, K. (2000). Adolescent onset of the gender difference in lifetime rates of major depression. *Archives of General Psychiatry*, 57, 21-27. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.57.1.21>
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487–496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Eaves, L., Silberg, J. i Erkanli, A. (2003). Resolving multiple epigenetic pathways to adolescent depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 1006–14. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00185>
- Ehring, T. i Watkins, E.R. (2009). Repetitive negative thinking as a transdiagnostic process. *International Journal of Cognitive therapy*, 1(3), 192-205. <https://doi.org/10.1680/ijct.2008.1.3.192>
- Erbuto, D., Innamorati, M., Lamis, D.A., Berardelli, I., Forte, A., De Pisa, E., Migliorati, M., Serafini, G., Gonda, X., Rihmer, Z., Fiorillo, A., Amore, M., Girardi, P. i Pompili, M. (2018). Mediators in the Association Between Affective Temperaments and Suicide Risk Among Psychiatric Inpatients. *Psychiatry*, 81, 240-257. <https://doi.org/10.1080/00332747.2018.1480251>

- Essau, C.A., Conradt, J. i Petermann, F. (2000). Frequency, comorbidity, and psychosocial impairment of depressive disorders in adolescents. *Journal of Adolescent Research* 15, 470–481. [https://doi.org/10.1016/s0887-6185\(99\)00039-0](https://doi.org/10.1016/s0887-6185(99)00039-0)
- Essau, C.A., Lewinsohn, P.M., Seeley, J.R. i Sasagawa, S. (2010). Gender differences in the developmental course of depression. *Journal of Affective Disorders*, 127, 185-190. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.05.016>
- Feldman, R. (2015). Mutual influences between child emotion regulation and parent–child reciprocity support development across the first 10 years of life: Implications for developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 27, 1007-1023. <https://doi.org/10.1017/S0954579415000656>
- Fujita, F., Diener, E. i Sandvik, E. (1991). Gender differences in negative affect and well-being: The case for emotional intensity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 427–434. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.3.427>
- Garber, J., Braafladt, N. i Zeman, J. (1991). The regulation of sad affect: An information-processing perspective. U: J. Garber i K.A. Dodge (Ur.), *The Development of Emotion Regulation and Dysregulation* (str. 208–240). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511663963.011>
- Garnefski, N. i Kraaij, V. (2006). Cognitive emotion regulation questionnaire – development of a short 18-item version (CERQ-short). *Personality and Individual Differences*, 41, 1045-1053. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.04.010>
- Garnefski, N., Kraaij, V. i Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30, 1311–1327. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00113-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00113-6)
- Garnefski, N., Kraaij, V. i van Etten, M. (2005). Specificity of relations between adolescents' cognitive emotion regulation strategies and Internalizing and Externalizing psychopathology. *Journal of Adolescence*, 28(5), 619–631. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.12.009>
- Garnefski, N., Rieffe, C., Meerum Terwogt, M. i Kraaij, V. (2007). Cognitive emotion regulation strategies and emotional problems in 9–11-year-old children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s00787-006-0562-3>

- Garnefski, N., Teerds, J., Kraaij, V., Legerstee, J. i van den Kommer, T. (2004). Cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: differences between males and females. *Personality and Individual Differences*, 36(2), 267–276. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(03\)00083-7](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(03)00083-7)
- Gray, J. A. (1991). The neuropsychology of temperament. U J. Strelau i A. Angleitner (Ur.), *Explorations in Temperament: International Perspectives on Theory and Measurement* (str. 105–128). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0643-4_8
- Gray, J.D, Hanna, D., Gillen, A. i Rushe, T. (2016). A closer look at Carver and White's BIS/BAS scales: Factor analysis and age group differences. *Personality and Individual Differences*, 95, 20-24. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.02.022>
- Gross, J.J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. U: J.J. Gross (Ur.), *Handbook of Emotion Regulation* (str. 3-20). New York: The Guilford Press.
- Gross, J.J. i John, O.P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348-362. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.348>
- Hayton, J.C., Allen, D.G. i Scarpello, V. (2004). Factor retention decision in exploratory factor analysis. *Organizational Research Methods*, 7, 191-205. <https://doi.org/10.1177/1094428104263675>
- Hyde, J.S., Mezulis, A.H. i Abramson, L.Y. (2008). The ABCs of depression: Integrating affective, biological, and cognitive models to explain the emergence of the gender difference in depression. *Psychological Review*, 115(2), 291-313. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.115.2.291>
- Johnson, S.L., Turner, R.J. i Iwata, N. (2003). BIS/BAS levels and psychiatric disorder: An epidemiological study. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25, 25–36. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1022247919288>
- Joorman, J. i Stanton, C.H. (2016). Examining emotion regulation in depression: A review and future directions. *Behaviour Research and Therapy*, 86, 35-49. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2016.07.007>

Joormann, J. i Gotlib, I.H. (2010). Emotion regulation in depression: Relation to cognitive inhibition. *Cognition & Emotion*, 24(2), 281-298. <https://doi.org/10.1080/02699930903407948>

Kessler, R.C., Merikangas, K.R. i Wang, P.S. (2007). Prevalence, comorbidity, and service utilization for mood disorders in the United States at the beginning of the twenty-first century. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 137-58. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091444>

Kim, H.K., Pears, K.C., Capaldi, D.M. i Owen, L.D. (2009). Emotion dysregulation in the intergenerational transmission of romantic relationship conflict. *Journal of Family Psychology*, 23, 585-595. <https://doi.org/10.1037/a0015935>

Klimes-Dougan, B., Brand, A.E., Zahn-Waxler, C., Usher, B., Hastings, P.D., Kendziora, K., & Garside, R.B. (2007). Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age and problem status. *Social Development*, 16(2), 326-342. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00387.x>

Knyazev, G.G., Slobodskaya, H.R., Kharchenko, I.I. i Wilson, G.D. (2004). Personality and substance use in Russian youths: The predictive and moderating role of behavioural activation and gender. *Personality and Individual Differences*, 37, 827-843. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.10.010>

Konaszewski, K., Niesiobędzka, M. i Kolemba, M. (2019). Social and personal resources and adaptive and non-adaptive strategies for coping with stress in a group of socially maladjusted youths. *European Journal of Criminology*, 19(2), 1-19. <https://doi.org/10.1177/1477370819895977>

Križanić, V., Greblo, Z., Knezović, Z. (2015). Mjere osjetljivosti bihevioralnoga inhibicijskog i aktivacijskog sustava kao prediktori dimenzija petofaktorskog modela ličnosti. *Psihologijske teme*, 24(2), 305-324. <https://hrcak.srce.hr/142133>

Kubik, M.Y., Lytle, L.A., Birnbaum, A.S., Murray, D.M. i Perry, C.L. (2003). Prevalence and correlates of depressive symptoms in young adolescents. *American Journal of Health Behavior*, 27(5), 546-553. <https://doi.org/10.5993/AJHB.27.5.6>

- Larson, R. i Lampman-Petratis, C. (1989). Daily emotional states as reported by children and adolescents. *Child Development*, 60, 1250 – 1260. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1989.tb03555.x>
- Lengua, L. J. i Long, A. C. (2002). The role of emotionality and self-regulation in the appraisal-coping process: Tests of direct and moderating effects. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 23(4), 471–493. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(02\)00129-6](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(02)00129-6)
- Li, Y., Xu, Y. i Chen, Z. (2015). Effects of the behavioral inhibition system (BIS), behavioral activation system (BAS), and emotion regulation on depression: A one-year follow-up study in Chinese adolescents. *Psychiatry Research*, 230(2), 287–293. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00149>
- Liverant, G.I., Kamholz, B.W., Sloan, D.M. i Brown, T.A. (2011). Rumination in clinical depression: A type of emotional suppression? *Cognitive Therapy and Research*, 35(3), 253-265. <https://doi.org/10.1007/s10608-010-9304-4>
- Lovibond, P.F. i Lovibond, S.H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335–343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-U](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U)
- Macuka, I. (2012). Osobne i obiteljske odrednice emocionalne regulacije mlađih adolescenata. *Psihologijske teme*, 21(1), 61-82. <https://hrcak.srce.hr/81809>
- Mansor, N.Z., Othman, Z., Yasin, M.A.M, Husain, M. i Yaacob, M.J. (2014). Gender role conflict among Malay adolescent boys in Malaysia. *International Medical Journal*, 21(6), 528-530.
- Marčinko, I. i Ajduković, D. (2013). Povezanost temperamenta, percepcije stresa i uspješne prilagodbe adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(3), 363-386. <https://hrcak.srce.hr/118480>
- Marić, S. (2021). *Utjecaj pandemije COVID-19 na mentalno zdravlje studenata* (Diplomski rad). Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, Hrvatska.
- Markarian, S.A., Pickett, S.M., Deveson, D.F. i Kanona, B.B. (2013). A model of BIS/BAS sensitivity, emotion regulation difficulties, and depression, anxiety, and stress symptoms in

relation to sleep quality. *Psychiatry Research*, 210(1), 281-286.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.06.004>

Mezulis, A., Simonson, J., McCauley, E. i Vander Stoep, A. (2010). The association between temperament and depressive symptoms in adolescence: Brooding and reflection as potential mediators. *Cognition and Emotion*, 25(8), 1460-1470.
<https://doi.org/10.1080/02699931.2010.543642>

Mišetić, I. i Bubić, A. (2016). Hrvatski prijevod Upitnika kognitivne emocionalne regulacije–skraćeni oblik. *Klinička psihologija*, 9(2), 239-256. <https://doi.org/10.21465/2016-KP-2-0003>

Morelen, D., Shaffer, A. i Suveg, C. (2014). Maternal emotion regulation: Links to emotion parenting and child emotion regulation. *Journal of Family Issues*, 37(13) 1-26.
<https://doi.org/10.1177/0192513X14546720>

Morris, A.S., Silk, J.S., Steinberg, L., Myers, S.S. i Robinson, L.R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16, 361–388.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>

Muris, P., Steerneman, P., Merckelbach, H. i Meesters, C. (1996). The role of parental fearfulness and modeling in children's fear. *Behavior Research and Therapy*, 3, 265-268.
[https://doi.org/10.1016/0005-7967\(95\)00067-4](https://doi.org/10.1016/0005-7967(95)00067-4)

Murphy, B.C., Shepard, S.A., Eisenberg, N., Fabes, R.A. i Guthrie, I.K. (1999). Contemporaneous and longitudinal relations of dispositional sympathy to emotionality, regulation, and social functioning. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 66–97.
<https://doi.org/10.1177/0272431699019001004>

Nolen-Hoeksema S. (1991). Responses to depression and their effects on the duration of depressive episodes. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(4), 569–82.
<https://doi.org/10.1037//0021-843x.100.4.569>

Nolen-Hoeksema, S. (2001). Gender Differences in Depression. *Current Directions in Psychological Science*, 10(5), 173-176. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00142>

Nolen-Hoeksema, S. (2012). Emotion Regulation and Psychopathology: The Role of Gender. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 161–87. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143109>

- Nolen-Hoeksema, S. i Aldao, A. (2011). Gender and age differences in emotion regulation strategies and their relationship to depressive symptoms. *Personality and Individual Differences*, 51, 704-708. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.06.012>
- Nolen-Hoeksema, S. i Girgus, J.S. (1994). The emergence of gender differences in depression during adolescence. *Psychological Bulletin*, 115(3), 424–443. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.3.424>
- Nolen-Hoeksema, S., Larson, J. i Grayson, C. (1999). Explaining the gender difference in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1061–1072. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.5.1061>
- Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B.E. i Lyubomirsky, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science*, 3(5), 400-424. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.00088.x>
- Pagliaccio, D., Luking, K.R., Anokhin, A.P., Gotlib, I.H., Hayden, E.P., Olino, T.M., Peng, C., Hajcak, G. i Barch, D.M. (2016). Revising the BIS/BAS to Study Development: Measurement Invariance and Normative Effects of Age and Sex from Childhood through Adulthood. *Psychological Assessment*, 28(4), 429-442. <http://dx.doi.org/10.1037/pas0000186>
- Pascual, A., Conejero, S., i Etxebarria, I. (2016). Coping strategies and emotion regulation in adolescents: Adequacy and gender differences. *Ansiedad y Estrés*, 22(1), 1-4. <https://doi.org/10.1016/j.anyes.2016.04.002>
- Pickett, S.M., Bardeen, J.R., i Orcutt, H.K. (2011). Experiential avoidance as a moderator of the relationship between behavioral inhibition system sensitivity and posttraumatic stress symptoms. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(8), 1038–1045. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2011.06.01>
- Rice, F., Harold, G. i Thapar, A. (2002). The genetic aetiology of childhood depression: a review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 65–79. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00004>
- Rodriguez, V.J. i Shaffer, A. (2020). Validation of the Regulating emotions in parenting scale (REPS): Factor structure and measurement invariance. *Journal of Family Psychology*, 35(4), 468-477. <https://doi.org/10.1037/fam0000808>

- Rothbart, M.K. (2007). Temperament, development, and personality. *Current Directions in Psychological Science*, 16(4), 207-212. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00505.x>
- Rothbart, M.K. i Bates, J.E. (2006). Temperament. U W. Damon, R. Lerner i N. Eisenberg (Ur.), *Handbook of child psychology*, Vol. 3. *Social, Emotional, and Personality Development* (6th ed., pp. 99-166). New York: Wiley.
- Rueda, M.R. i Rothbart, M.K. (2009). The influence of temperament on the development of coping: The role of maturation and experience. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2009(124), 19–31. <https://doi.org/10.1002/cd.240>
- Segerstrom, S.C., Tsao, J.C. I., Alden, L.E. i Craske, M.G. (2000). Worry and rumination: Repetitive thought as a concomitant and predictor of negative mood. *Cognitive Therapy and Research*, 24(6), 671–688. <https://doi.org/10.1023/A:1005587311498>
- Silk, J.S., Shaw, D.S., Skuban, E.M., Oland, A.A. i Kovacs, M. (2006). Emotion regulation strategies in offspring of childhood-onset depressed mothers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 69-78. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01440.x>
- Steinberg, L.D. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in Cognitive Sciences*, 9(2), 69-74. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2004.12.005>
- Špehar, M. (2016). *Pregled skala i upitnika namijenjenih mjerenju depresivnosti* (Završni rad). Filozofski fakultet, Osijek, Hrvatska.
- Tamres, L.K., Janicki, D. i Helgeson, V.S. (2002). Sex differences in coping behavior: a meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 2–30. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D.S. i Thapar, A.K. (2012). Depression in Adolescence. *The Lancet (London, England)*, 379, 1056-1067. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)60871-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60871-4)
- Thomsen, D.K., Mehlden, M.Y., Viidik, A., Sommerlund, B. i Zachariae, R. (2005). Age and gender differences in negative affect - Is there a role for emotion regulation? *Personality and Individual Differences*, 38(8), 1935-1946. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.12.001>
- Urry, H.L. (2009). Using reappraisal to regulate unpleasant emotional episodes: Goals and timing matter. *Emotion*, 9(6), 782-797. <https://doi.org/10.1037/a0017109>

- Van Beveren, M.L., McIntosh, K., Vandevivere, E., Wante, L., Vandeweghe, L., Van Durme, K., Vandewalle, J., Verbeken, S. i Braet, C. (2016). Associations Between Temperament, Emotion Regulation, and Depression in Youth: The Role of Positive Temperament. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1954–1968. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0368-y>
- Verstraeten, K., Vasey, M.W., Raes, F. I Bijttebier, P. (2009). Temperament and Risk for Depressive Symptoms in Adolescence: Mediation by Rumination and Moderation by Effortful Control. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 349-361. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9293-x>
- Vulić- Prtorić, A. i Sorić, I. (2001). Taksonomija depresivnosti u djetinjstvu i adolescenciji: Razlike i sličnosti s obzirom na dob i spol ispitanika. *Medica Jadretina*, 31(3-4), 115-140.
- Wenzlaff, R.M. i Wegner, D.M. (2000). Thought suppression. *Annual Review of Psychology*, 51, 59–91. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.51.1.59>
- Werner-Seidler, A., Banks, R., Dunn, B.D. i Moulds, M.L. (2013). An investigation of the relationship between positive affect regulation and depression. *Behaviour Research and Therapy*, 51(1), 46-56. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2012.11.001>
- Williams, L.R., Degnan, K.A., Perez-Edgar, K.E., Henderson, H.A., Rubin, K.H., Pine, D.S., Steinberg, L. i Fox, N.A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 1063–1075. <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9331-3>
- Yap, M.B.H., Allen, N.B. i Sheeber, L. (2007). Using an emotion regulation framework to understand the role of temperament and family processes in risk for adolescent depressive disorders. *Clinical Child and Family Psychology*, 10(2), 180-196. <https://doi.org/10.1007/s10567-006-0014-0>
- Yildiz, M.A. i Kizildağ, S. (2018). Pathways from positive and negative affect to depressive symptoms: Multiple mediation of emotion regulation strategies. *Anales de Psicologia*, 34(2), 241–250. <https://dx.doi.org/10.6018/analesps.34.2.295331>
- Zlomke, K.R. i Hahn, K.S. (2010) Cognitive emotion regulation strategies: Gender differences and associations to worry. *Personality and Individual Differences*, 48(4),408-413. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.11.007>

Zuzama, N., Fiol-Veny, A., Roman-Juan, J. i Balle, M. (2020). Emotion Regulation Style and Daily Rumination: Potential Mediators between Affect and Both Depression and Anxiety during Adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(18), 6614. <https://doi.org/10.3390/ijerph17186614>